

FENT TAPS A ARENYS DE MAR

Catàleg de l'exposició: ***Fent Taps a Arenys de Mar***

Edita: Museu d'Arenys de Mar - Regidoria de Cultura
amb la col·laboració del Museu del Suro de Palafrugell i la Diputació de Barcelona

Textos: © 2005 Josep Espadaler
 © 2005 Hug Palou i Miquel
 © 2005 M. Pilar Royo i Montserrat Calopa

Maqueta i disseny de la portada: Santi Artigas

Portada: Fabricació de taps de suro per a vins escumosos a principis del segle XX. (Gentilesa de Jordi Palomer)

Fotografies: Arxiu Històric Fidel Fita, Museu d'Arenys de Mar, Jordi Palomer, Ricard Mur, Museu del Suro de Palafrugell

Impressió: Impremta Anfruns

Dipòsit Legal: B-40.103-2005

L'activitat surera va durar a Arenys de Mar durant uns 150 anys fins que Josep Miquel Saurí morí el 1958. En aquesta indústria hi van treballar moltes més persones de les que consten en les fonts oficials, ja sigui en els padrons municipals, en les matrícules industrials o en les declaracions a Hisenda, tenint en compte les condicions estadístiques de l'època...

Durant el segle XIX hi va haver una important activitat. Era l'època en la qual, segons els entesos, per dedicar-se a la indústria del suro, només es necessitaven les tres P: Pessetes (per esperar que pugés el preu), Paciència (per no cansar-se d'esperar) i "Puesto" (per poder emmagatzemar esperant la pujada del preu).

Malgrat tot, el 1900, va començar la seva decadència a causa de no introduir les inversions necessàries i els nous avenços tècnics i organitzatius. D'aquesta manera, es va anar extingint per falta de rendibilitat, mentre a l'Empordà els fabricants comencen a mecanitzar les seves instal·lacions, a aplicar fonts d'energia i a adaptar-se a les noves tecnologies i estructures comercials.

Hi va haver una important activitat migratòria al voltant del suro: persones que vingueren de fora i s'instal·laren a Arenys, i persones d'Arenys que s'instal·laren en altres llocs de la Península Ibèrica o a l'estranger, mentre va durar l'èxit del sector, per mantenir el negoci però també per fugir de la crisi econòmica que va suposar, a la zona, la pèrdua de venda d'aquest producte.

L'elaboració d'aquesta exposició ha estat apassionant per a nosaltres. Quan més ens introduïem en la investigació del món del suro d'Arenys de Mar, se'ns anaven creant més i més qüestions que ens hagués agradat poder resoldre, però que sobrepassaven els límits d'aquest treball. Moltes preguntes que suggereix l'Exposició "Fent taps a Arenys de Mar" esperen una resposta. I tan de bo que, qui la visiti, surti d'ella dient: ***"Mai més em tornaré a mirar un tap com abans..."***

*M. Pilar Royo
Montse Calopa*

“Suro gros” ubicat al mas Cama de Romanyà de la Selva. Fou tallat l’any 1957, en aquell moment era l’alzina surera més monumental de la província de Girona. Foto de Ricard Mur (MSP)

Quatre notes sobre el suro i la seva indústria

Josep Espadaler

Un bosc i una matèria al principi d'una indústria

L'alzina surera (*Quercus suber*) caracteritza part dels boscos de les comarques catalanes de l'Alt i Baix Empordà, el Gironès, la Selva, el Maresme i el Vallès. Creix en sòls sense calç. És una adaptació a les especials característiques del clima mediterrani. La seva escorça, un aïllant tèrmic natural, li proporciona opcions de supervivència en un clima on l'època de temperatures més altes coincideix amb la de més sequera i, per tant, els incendis són relativament freqüents.

El cicle de l'obtenció del suro és lent. L'arbre es pela per primera vegada quan té entre vint-i-cinc i trenta-cinc anys i produeix l'anomenat suro *pelagrí* (un suro rugós, ple de nusos, que tradicionalment ha servit per fer pessebres, ormeigs de pesca i per alimentar la indústria d'aglomerat per aïllament). Al cap de dotze anys, com a mínim, es torna a pelar (a Catalunya per qüestions climàtiques i de sòl triga més que en altres àrees, com Extremadura, Andalusia o Portugal on han de passar menys anys entre lleves) i s'obté el suro *segonder* o *matxot*, un tipus de material encara massa rugós i, per tant poc idoni. A partir de la tercera lleva ja es disposa de l'anomenat suro de *reproducció*, l'adequat per ésser transformat en tap o en altres productes. Hom considera que les sureres tenen sis peles bones abans d'iniciar-se un procés de devallada en la qualitat.

Aquesta presència de suredes ha estat històricament l'element inicial que ha permès l'establiment de la indústria surotaquera en aquest territori. A diferència d'altres sectors industrials que s'ubicaren en funció de les necessitats energètiques, la manufactura surera es basa en principi en la proximitat a la matèria primera. Més endavant, les comunicacions esdevingueren el factor definitiu per comercialitzar uns productes destinats majoritàriament a l'exportació, però també per garantir el subministrament d'una quantitat de matèria primera que les suredes catalanes ja no podien aportar des de 1830-1835.

Les conjuntures de la manufactura i la indústria tingueren efectes directes sobre les suredes. A títol purament d'exemple: l'edat d'or del suro, com l'anomenava Ramir Medir, va propiciar l'increment de la superfície de sureda. En coincidir amb la crisi de la filoxera (1880-1883), molta superfície d'antiga vinya va ser substituïda per alzines sureres. En un sentit radicalment contrari, la profunda crisi a la que es va veure abocat el sector surer durant la Gran Guerra (1914-1918), amb tancament de mercats i serioses dificultats per als transports, va estimular que es carbonegessin moltes suredes amb l'ànim d'obtenir un producte molt més ben pagat aleshores.

La necessitat de matèria primera condicionà moltes estratègies financeres i industrials. Moltes empreses de capital estranger s'instal·laren a Catalunya senzillament per garantir el subministrament de suro. Cambó, a través de la Compañía General del Corcho, l'any 1929 va intentar (i no va lograr) obtenir del govern espanyol el

monopoli de compra de suro a tot l'estat. Manufacturas del Corcho SA, l'any 1920, va posar en marxa a Palafrugell una fàbrica d'aglomerat negre per aïllament amb una capacitat de producció d'una magnitud desconeguda fins aleshores, per garantir el subministrament va haver de crear tot un sistema de magatzems de suro i plantes de trituració a Figueres, Cáceres, Fregenal de la Sierra, Le Boulou, Santa Cristina d'Aro, Llagostera...

Sobre els orígens de l'explotació del suro a casa nostra

Les suredes, en tant que recurs a l'abast, segurament s'han explotat des de temps immemorials. Més enllà de suposicions, però, tenim documentat el seu ús des de l'antiguitat clàssica. En aquesta zona del litoral català, al menys en el segle I dC, queda ben testimoniada la producció vinícola així com el seu envasament en àmfores fabricades in situ que es tapaven amb un tap de suro.

Del suro, a més de la seva capacitat com a sistema de tapament d'àmfores, després de botes i finalment d'ampolles, s'usava la seva flotabilitat per a ormeigs de pesca, boies i flotadors. Sest Pompei Festus (III dC) afirma que *el suro és un arbre amb una escorça pròpia per nadar*. Sidoni Apolinar (V dC) fa referència a que *el pescador té les xarxes armades d'escorça de suro*. També es coneixien i s'aprofitaven les seves capacitats aïllants. Columela (I dC) en destaca la seva idoneïtat per fer ruscós per a les abelles *ja que no es refreden molt a l'hivern ni es caldegen a l'estiu*.

A partir dels treballs de Xavier Soldevila es comença a resseguir el que passava a l'edat mitjana, moment en què les suredes proporcionaven, a més de suro amb el qual es comerciava, espais per a la pastura. L'any 1390, per exemple, es manava que ningú *no gos cuylir glan ne metre porcs en la sureda* d'un veí de Solius.

Zucchitello ha posat de manifest la importància del suro en el comerç de l'àrea gironina en època moderna, un comerç que mantingué el suro a bon preu i que es destinava, encara que no únicament, a la fabricació de *tapins*, un calçat de moda fins a finals del segle XVII. El mateix autor cita un document guixolenc de 1590 que descriu els peladors com *homens experts y pratichs* així com els instruments que apareixen en l'inventari de bens d'un pagès tossenc el 1648: *un palador de ferro per paler suro, usat, y una forqueta de ferro per coure dit suro, usada*. En quant a la tria, classificació i preparació es distingia entre suro blanc, negre (probablement el socarrat), bo o de rebuig. D'igual manera en aquesta època es pot resseguir el tràfic portuari de taps per a bótes.

No serà fins a la primera meitat del segle XVIII quan apareixen uns primers tapers que desenvoluparan, a partir d'aquest moment sense solució de continuïtat fins als nostres dies, la manufactura (i després indústria) surotapera. Malgrat durant molts anys s'ha cregut que la transformació de taps es va introduir per Agullana, ara per ara, el taper més antic documentat és Guerau Esteva Llach, de Tossa de Mar, que el 1739 declarà que un any abans tenia una botiga de taps. L'increment de la demanda farà que, a finals del segle XVIII, a la majoria de poblacions amb suredes a la vora hi ha alguna *botiga* de tapers.

Què va provocar aquest increment de la demanda? A finals del segle XVII es descobreix un tipus de vidre suficientment dur com per resistir bé el transport. La tesi tradicional que vincula l'inici de la manufactura tapera a casa nostra a partir

de la sistematització del xampany feta per Dom Perignon comença a estar seriosament qüestionada. Rosa Ros, analitzant una companyia guixolenc de finals del XVIII i començaments del XIX, posa en evidència un mercat molt més diversificat per als tapers de la zona. A la regió de la Champagne s'hi enviava de forma directa un 1'9% del total dels taps de la companyia (cosa que representaven un 8% del valor de les vendes). Altrament, a finals del segle XVIII, només s'embotellaven uns quants centenars de milers d'ampolles de xampany a l'any (8 milions d'ampolles l'any 1850). Era massa poc per sostenir la manufactura tapera catalana. Cal donar més importància a allò que representaren els bons vins de Borgonya, Burdeus, les cerveseries i les aigües minerals.

El procés tradicional de fabricació de taps

Els processos i l'entorn de la transformació del suro no varen restar immutables al llarg dels més de 150 anys que passaren des dels inicis a la seva mecanització plena. Més enllà de les petites innovacions tecnològiques, seguint a Pere Sala: *“El món artesà taper es recolzava, en quant a organització, en el sistema domèstic vilatà, en el treball domiciliari fins a mitjans del segle XIX. Tanmateix al voltant de 1850, els nombrosos tallers familiars coexistien amb establiments d'una destacable concentració d'artesans: ja s'anomenaven fabriques (tot i que encara no estaven mecanitzades) i tenien de 15 a 40 empleats manufacturadors. Aquesta situació de districte dual competitiu (molts treballadors a domicili al costat de nombroses manufactures) va viure una edat d'or de 1880 a 1900, amb el domini d'un molt alt percentatge del mercat internacional del tap, especialment en qualitats altes”*.

Arrodonint els taps. Foto de Ricard Mur (MSP)

Una transformació a base de ganivetes requeria, com instal·lacions especialitzades, un pati perquè reposés el suro i per assecar els taps i un bullidor de suro. Va ser a les fàbriques, on es va desenvolupar la divisió per funcions dels treballadors i on incidirà més tard la mecanització.

Els processos eren els següents: una vegada reposat el suro, triat i bullit, si no s'havia fet abans, els suro es toscava (s'eliminava l'esquena, la part llenyosa que estava en contacte amb l'aire quan el suro era a l'arbre). Després s'iniciaven els processos específics per donar forma al tap. Les pannes de suro es llescaven amb una ganiveta corbada, més o menys amb forma de falç. Per poder-les tallar rectes es marcaven unes línies amb guix que els llescadors havien de seguir. Quan l'any 1836 Antoni Sendra inventà la ganiveta amb guia ja no calgué marcar les pannes amb guix. Després entrava en acció el carrador. La seva funció era convertir les llesques en carracs (prismes més o menys de la llargada i amplada que havia de tenir el tap). El treball del carrador era essencial ja que el suro és una matèria molt irregular i d'ell depenia el màxim aprofitament. Moltes vegades, a diferència del taper i del llescador, no treballava a preu fet sinó que tenia un jornal fix. Després agafaven els carracs els escairadors (que normalment eren dones o aprenents) i rebaixaven les arestes del carrac. Finalment el taper o repassador, encaixant la ganiveta en el taulell, feia girar el carrac contra la fulla de la ganiveta i donava la forma definitiva al tap. El taper veia i corregia les irregularitats del suro que haguessin pogut devaluar el tap. D'ell també depenia la màxima valorització del suro. Com relata Manuel Jubert l'any 1882: *“El obrero coge un cuadrado con la mano izquierda y, antes de operarlo, es preciso que lo examine para saber de qué lado debe empezarlo, pues, por lo regular, los cuadrados tienen un lado de mejor calidad que otro y es preciso que lo principie del lado bueno, y a medida que vaya redondeándolo, debe profundizar la cuchilla del lado inferior y acabar sutilmente del lado superior; de este modo el tapón saldrá de la mejor calidad. Si no se tiene esta precaución, se redondearían igual que las máquinas que mondan los cuadrados de la parte buena al igual que la flaca porque carece de inteligencia”*.

El sistema artesà estava basat, doncs, en un profund coneixement de la matèria primera, en un llarg aprenentatge pel qual no tothom valia i en una habilitat que permetia als tapers fer, donant la màxima qualitat al producte, una mitjana d'entre 1.000 i 1.500 taps al dia, encara que, en casos molt excepcionals, podien arribar a 35.000 o 40.000 taps en sis dies de treball. L'alta qualificació d'aquests artesans feia que fossin molt buscats, que estiguessin relativament ben pagats i que poguessin disfrutar d'una relativa mobilitat social.

La mecanització i les seves conseqüències

Encara que des de mitjans del segle XIX a l'estat espanyol es van succeïnt els privilegis d'invenció per a mecanitzar la indústria tapera, l'aplicació de maquinària, anecdòtica fins a la dècada de 1880, generaria expressions d'autèntica resistència. Diverses fonts fan referència a vagues, amenaces, silencis autoimposats pel fet que la simple defensa teòrica podia ésser considerat motiu de *lesa indústria*. A partir de 1880 es detecta, no sense matisacions, un canvi de criteri paral·lelament a un gradual creixement de l'aplicació de màquines. Les 137 màquines citades l'any 1884 s'haurien convertit en 714 l'any 1892, en una línia de creixement ja sense solució de continuïtat. Territorialment, liderarien aquesta primera onada mecanitzadora

Encolant carracs per a taps de peces. Foto de Ricard Mur (MSP)

algunes poblacions del grup de l'Albera, del Maresme i, encara de forma més accentuada en termes absoluts, el de Marina, centrat en el districte de La Bisbal.

Aquesta primera mecanització es basà principalment en l'ús de la màquina de garlopa, un torn de fabricar taps mogut a mà, majoritàriament procedent de tallers francesos (altres màquines d'aquesta generació, sovint mogudes a mà foren les de carrar, les de calibrar, les de comptar...). Aquesta mecanització primigènia no alterà el procés de producció tradicional i va implicar que es descartés inicialment, i de forma molt contundent, la tecnologia procedent dels Estats Units que, finalment, s'acabarà imposant a la Catalunya del segle XX, principalment després de la Primera Guerra Mundial, una vegada ben resoltos els problemes de transport de l'energia elèctrica a llarga distància.

La manufactura surotapera, basada en un sistema artesà molt qualificat es proletaritzà, no calien llargs processos d'aprenentatge. La proletarització va significar una pèrdua salarial i l'ocupació massiva de mà d'obra femenina (que passa d'un 10% a la dècada de 1890 a més de la meitat pels volts de la Guerra Civil. Com deia Martí Roger, l'any 1911: *"Les màquines de ribot són mogudes per dones o per nois, lo que contribueix a la baratura de la mà d'obra". El treball aquest (...) no presenta .ls mateixos inconvenients de fer taps a mà perquè (...) no adquireixen el sentiment d'independència individual i l'esprit anarquic dels tapers (...) (i perquè) les dones i els nois se subjecten més fàcilment a la disciplina que ls homes fets".*

La mecanització incrementarà la productivitat, tant pel fet de que cada màquina podia produir més (un taper a mà podia fer 1.500 taps al dia, amb una màquina de ribot s'arribava als 3 o 4.000, i amb una màquina de barrina se'n podien fabricar

entre 10 i 12.000) com pel fet d'eliminar processos intermitjos (per exemple, la introducció de la barrina, que perforava els taps directament de la llesca, va suposar l'eliminació dels processos de toscar i carrar).

Les empreses destinades a produir taps de cava s'anaren separant progressivament de la resta conformant un subsector industrial amb una tecnologia i processos propis (centrats, primer, en la fabricació amb màquines d'esmeril de taps de peces i després amb mànecs d'aglomerat). Aquest subsector ha arribat als nostres dies mantenint el liderat mundial (de cada 10 taps de cava que es consumeixen al món, 6 són fabricats i comercialitzats per empreses catalanes).

La mecanització va suposar la diversificació industrial. L'antiga manufactura tapera va esdevenir indústria surera. Aquest fet va permetre aguantar durant uns anys uns nivells ocupacionals importants. S'introduïren noves produccions, procedents la majoria de l'estranger: el 1904, discos per als taps corona (una forma de tapament que va transformar profundament la producció i els mercats); el 1906, paper de suro, sobretot per a cigarretes (després per a decoració i, molt més recentment, amb una tecnologia de laminat semblant, per a roba de suro); el 1909, plantilles per a calçat (una vella utilitat del suro ja emprada pels romans), el 1910, salacots i cascs per a tropes colonials (a l'Eneida, Virgili ja feia referència a aquells que portaven el casc de suro); el 1910, salvavides; el 1913, aglomerat blanc (aquell fet amb serrill de suro i coles aglutinants), el 1913, aglomerat negre per aïllament (aglutinat només per temperatura, sense coles, una producció que arribaren a consumir el 60% de suro produït al món); entre 1917 i 1918, llana de suro (per omplir coixins i matalassos, una producció que es va veure desplaçada als anys 60 per l'aparició de l'escuma sintètica). Aquest procés d'implantació de la gran indústria es va donar sobretot a la zona de Marina, centrada en el ports *bessons* de Sant Feliu de Guíxols i Palamós, des dels quals partien línies de ferrocarril de via estreta cap a Girona. La reducció del sector, per l'aparició de plàstics, d'aïllants sintètics, etc. ha suposat, cada vegada més, que el sector surer català torni a ésser, amb sanes i notables excepcions, un sector essencialment taper.

La mecanització va suposar també l'aparició d'una potent indústria mecànica a la zona. Malgrat la manufactura surera s'havia implantat, sobretot, en una àrea sense tradició industrial i malgrat les primeres onades mecanitzadores procediren de l'estranger, poc a poc, els serrallers es van anar familiaritzant amb les màquines sureres, van veure la possibilitat de negoci i a començaments del segle XX van fer el salt a la producció de màquines, fent que Catalunya, en el període entre la Gran Guerra i la Guerra Civil, va passar d'ésser importador a exportador de maquinària. Entre d'altres tallers, van destacar Castelló Hermanos i Tallers Pernal de Sant Feliu de Guíxols, Soler de Palamós, Duran, Trill, Gallart, Dellonder i Corredor de Palafrugell...

Josep Espadale
Conservador del Museu del Suro de Palafrugell

Carregament d'aglomerat negre al moll de Sant Feliu de Guíxols. Foto de Ricard Mur (MSP)

BIBLIOGRAFIA

- Artigas, Primitivo: *Alcornocales e industria corchera*. Madrid, 1907.
- Hernández, Santiago: *El món del Suro*. Col. Quaderns de la Revista de Girona. Girona, 1984.
- Gich Fontanet, José, i Fernando Gil, Manuel: *La industria corcho-taponera*. Girona, 1885.
- Jubert, Manuel: *La industria taponera. Memoria escrita en opción al premio ofrecido por la Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País*. Girona, 1882.
- Medir, Ramiro: *Historia del Gremio Corchero*. Madrid, 1953.
- Palomer, Jordi: *La indústria del Suro a Arenys de Mar. La fabricació de taps. Segles XIX-XX*. Argentona, 1996.
- Roger, Martí: *Els tipus socials de la producció surotapera*. Barcelona, 1911.
- Ros, Rosa: *La comercialización de productos corcheros a inicios del siglo XIX. El ejemplo de la empresa Rafael Arxer, Hijo y Compañía*. Encontro APHES. Porto, 2002.
- Sala, Pere: *Tecnologia, empresa i mercat en les indústries del suro*. Dins DDAA: *Tècnics i tecnologia en el desenvolupament de la Catalunya Contemporània*. Barcelona, 2000. Págs. 280-287.
- Soldevila, Xavier: *Suredes i suro al Baix Empordà medieval*. Actes del Congrés Internacional Suredes, Fàbriques i Comerciants. Palafrugell, 2005 (en premsa)

Fàbrica de taps de Joan Torrent i Montasell, l'any 1906 (AHFF)

Homenatge als tapers

Hug Palou i Miquel

El text que amb aquestes ratlles introduueixo va ser elaborat, originàriament, per a la presentació del llibre d'en Jordi Palomer i Pons sobre els tapers arenyencs, llibre que vaig tenir ocasió de presentar, en un acte públic celebrat a la Biblioteca Popular P. Fidel Fita, el 24 de març de 1996. N'he expurgat tot allò que no té a veure amb la indústria surotapera i he modificat la puntuació per fer-ne una lectura més àgil, però n'he mantingut totes les referències de l'obra d'en Jordi Palomer per fer remembrança de la seva tasca.

* * *

Potser hauria de començar aquesta presentació amb una exclamació: per fi! Per fi tinc, i tenim, a les mans el llibre *La indústria del suro a Arenys de Mar. La fabricació de taps. Segles XIX-XX*. Des de fa alguns anys en Jordi Palomer, el seu autor, me n'ha anat parlant amb insistència; gairebé n'he pogut seguir la seva gènesi. Tot i això li han passat al davant *El tèxtil i el punt a Arenys de Mar*, o el més recent *Una família de randers arenyencs. Els Castells*. I, dels tapers, només ens n'oferia un tast, fa just mig any, en un dels actes organitzats amb motiu del 111è. aniversari de l'Ateneu Arenyenc.

Haig de dir que esperava aquest llibre amb una certa frisança. I, quan en Jordi Palomer va tenir l'amabilitat de proposar-me'n la presentació, es transformà en compromís.

Als qui de vostès em coneixen, i coneixen la meva ascendència, gairebé no caldria que els digués que sóc nét de can Quel·ló. La frisança, doncs, es deu al fet que aquest llibre m'acosta a la professió, a l'ofici d'un bon nombre d'avantpassats meus. Permetin que la meva intervenció serveixi d'homenatge a les seves persones i de record del seu ofici.

En primer lloc del meu avi matern, en Josep Miquel i Saurí, que no vaig arribar a conèixer: el darrer taper d'Arenys de Mar morí l'any 1958. En Josep Miquel i Saurí era fill d'en Josep Miquel i Torrent, que, essent una criatura de molt pocs anys, va arribar a Arenys de Mar, procedent de Blanes, cap al 1860. El seu pare, el meu rebesavi, també anomenat Josep i també taper, era blanenc i, poc després de morir, la família es va traslladar a Arenys, d'on era la mare, la Josepa Torrent i Maurí. En Josep Miquel i Torrent, junt amb el seu germà gran Miquel, també taper, varen crear la fàbrica de taps coneguda amb la raó social de **Miquel Hermanos**, que trobem funcionant cent anys enrere al capdavant del carrer Ample. Els germans Miquel Torrent foren també els que, junt amb en Manuel Cortès, en Vicenç Pascual i en Zenon Pera van fundar, l'any 1913, la fàbrica **La Lolita**, coneguda popularment amb el sobrenom d'*el Serrín*. La seva especialitat eren les engrunes de suro, de diferents mides, per a fer aglomerats, i la pols de suro a partir del mateix suro, generalment suro pelegrí, de la tosca, de les deixalles de les fàbriques de taps i de l'escorpit.

Si aquesta és l'ascendència tapera per via de l'avi matern, per la banda de l'àvia materna també n'hi ha força, de suro. La meva àvia, Josepa Salichs i Torrent, era

filla d'en Joan Salichs i Bordas, fill del pilot Josep Salichs i Soler, primer president de l'Ateneu Arenyenc. Tot i que en Joan Salichs havia fet d'escrivent, va acabar seguint l'ofici del seu germà Josep, taper carrador: l'especialista que dins del treball del suro és encarregat de fer els carracs, el que a partir de les llesques de suro en feia daus de mides determinades, daus o carracs dels quals havia de sortir el tap. En Joan Salichs es casà amb la Teresa Torrent i Montsell que, al seu torn, era filla del carrador Antoni Torrent i Torrent. L'Antoni Torrent va arribar a Arenys de Mar cap a l'any 1870, procedent de Sant Celoni, i, junt amb el seu germà Manuel, que va arribar uns anys més tard, varen tenir la seva pròpia fàbrica: primer al carrer de Sant Francesc i després al carrer Nou. La fotografia de la pàgina 55 del llibre permet de veure'n alguns d'ells a l'eixida de la casa del carrer Nou, una vegada les famílies Salichs i Torrent s'havien enllaçat pel matrimoni dels seus besavis.

En resum, un exemple perfecte d'endogàmia econòmicoprofessional, que trobem en tants oficis, aplicada aquí a la indústria surotapera.

Per si aquest embolic de família els queda un xic fosc, retinguin només que un avi, dos besavis i dos rebesavis, almenys, s'havien dedicat als taps, dit això entendran el perquè del compromís, més encara, perquè els parlaré de coses que no he viscut.

Si haguéssim de jutjar només pels elements de la meua família, semblaria que Arenys de Mar havia fet una mica de centre d'atracció econòmica de tapers, ja que amb l'excepció d'en Joan Salichs, tots els altres procedien de Blanes i de Sant Celoni. Ben cert, en el segle XIX molts tapers d'Arenys de Mar procedeixen de Palafrugell, Blanes, Sant Feliu de Guíxols, Vidreres, Lloret, Llagostera, Palamós, Cassà de la Selva, Girona, Vallgorguina, Calonge, La Bisbal, Figueres, Massanes, Sant Julià d'Alfou (Sant Antoni de Vilamajor), Sant Iscle de Vallalta, Pineda, Sant Celoni, fins i tot de Tremp. Si no tinguéssim cap altre element d'informació, només això ja ens hauria de fer sospitar la importància que a Arenys de Mar hi va tenir la indústria surotapera, que es va erigir en el principal nucli d'aquesta indústria en el que avui s'anomena Maresme, seguit amb distància per Ortsavinyà i Tordera.

* * *

No ens és fàcil d'imaginar que la indústria surotapera a Arenys de Mar hagués estat una activitat econòmica important. Sovint sembla que a Arenys de Mar únicament ens haguem dedicat a navegar i a fer puntes, o a activitats relacionades amb l'elaboració tèxtil, quan hi ha hagut moltes altres activitats econòmiques d'importància. El que ha passat és que totes tenen les seves èpoques i unes més durada que altres. La indústria surotapera n'és un exemple, un exemple que s'estén al llarg de cent cinquanta anys.

Contemporàniament a la vida d'aquella activitat industrial hi ha petites mostres bibliogràfiques que valoren la seva repercussió en l'economia de la vila.

El 1917, el P. Lluís M. de Valls, autor de la coneguda *Oda a Arenys*, illustrava la seva poesia amb una síntesi històrica de la vila que incloïa, entre altres, aspectes de la indústria. Encapçala la relació d'activitats industrials la indústria surotapera, fent esment de les fàbriques Rosselló i Vilà, Maynou i la del meu rebesavi i el seu germà en el vessant de les serradures de suro. El P. Valls es lamenta, aleshores, de la davallada d'aquella indústria, comparant-ho amb les notícies que poc més de trenta anys abans publicava en Josep M. Valeta. Les causes, segons el P. Valls, era que Arenys de Mar es troba a l'extrem de la comarca surera de Catalunya, que

concentra l'activitat en el Baix Empordà, raó per la qual indústries radicades a la vila es traslladaven a aquella comarca, més a prop de la matèria primera. Una altra causa referida pel prevere és la mecanització: "uns per falta de medis y altres refiats que les suplirien [les màquines] amb sa intel·ligència, no han lograt resistir la competència...". Enllaçat amb això darrer hi hauríem d'afegir la mentalitat, aquella mentalitat que, davant de la mecanització, feia dir que les màquines de fer taps mai no arribarien a poder competir amb el taper expert, en paraules d'en Josep M. Valeta. Aquella mentalitat queda perfectament descrita per l'Enric Rosselló i Vilà, l'any 1915, en dos articles apareguts en la publicació arenyenca *Creu i Bandera*. Rosselló denuncia l'actitud apàtica i refractària a les innovacions, als nous productes, als canvis d'hàbit en la producció, comercialització i inversió que observava en els tapers arenyencs.

En Josep M. Valeta i Castelló va ser autor del que podríem considerar un precedent del llibre que avui presentem. El Sr. Valeta era un personatge notable a la població. Farmacèutic, propietari, aficionat a la fotografia, president de l'Ateneu en diverses ocasions; va arribar a ser delegat de la Unió Catalanista per Arenys de Munt a l'Assemblea de Manresa de 1892. I va concórrer al **Primer Certamen Literario** organitzat per l'Ateneu Arenyenc, el 10 de juliol de 1885. Hi va presentar un estudi acurat sobre la indústria surotapera a la vila sota el títol *Alcornoque, corcho, tapón*, i el lema: *un pueblo sin industria no tiene porvenir*. Val a dir que el treball fou guardonat amb els 9 toms de la *Història Natural* d'A.E. Brehm, editada per Montaner y Simón entre 1880 i 1883, i oferta pel Sr. Felip Ferrer i Ferrer. El treball del Sr. Valeta s'estructura en sis parts: l'alzina surera, la lleva del suro, el procés d'elaboració dels taps, els tipus de taps que hi havia, una valoració econòmica d'aquesta activitat a la vila i, finalment, la importància que aquesta indústria tenia, des del segle XVIII, en diverses poblacions gironines, destacant-hi el paper que hi feia Arenys de Mar. No entrarem en les valoracions econòmiques d'aquest estudi, bé que el principal interès està en la sincronia autor i activitat. Però permetin que doni dues dades per a fer palesa la importància relativa que tenia la indústria del suro a Arenys de Mar a finals del segle XIX: 350 homes ocupats, que podrien representar el 14% del total de població masculina amb independència de l'edat, i una facturació global que superaria el milió de pessetes d'aleshores.

Sembla, fins i tot, que la incidència de l'activitat en la vida quotidiana i la seva penetració en el teixit social de la població devien ser prou importants. El malaguanyat poeta arenyenc Lluís López i Oms els dedicà un cant poètic: la *Cansó del taper*, presentat el dia de Sant Esteve de 1886 en una Vetllada celebrada a l'Ateneu Arenyenc.

* * *

Es deuen haver adonat que, tot i no adir-se amb el títol del llibre d'en Jordi Palomer, he preferit parlar d'indústria surotapera, tal com avui és anomenada. En l'actualitat no únicament es fan taps amb el suro. El suro té capacitat per a surar, és impermeable als líquids, és inodor i insípid, lleuger, elàstic, compressible, poc desgastable, imputrescible, aïllant tèrmic i acústic, poc combustible i corrector vibràtil. Totes aquestes propietats fan que la producció a partir d'aquesta matèria primera sigui molt diversificada: elaboració de discs de suro, llana de suro, suro laminat i aglomerat, plantilles, rajoles, paper, llibres, carpetes, calendaris, boies, flotadors, productes d'artesanía, pales de ping-pong, dianes per a dards, mànecs de canyes de pescar,

quadres, catifes, roba, complements de moda com bosses, carteres, corbates, clauers, etc. i, òbviament, taps en totes les seves mides i categories. I si bé, el llibre d'en Jordi Palomer se centra en la fabricació de taps, la més important d'aleshores, no treu que en aquell moment esplendorós de la indústria surotapera arenyenca ja hi hagués una certa diversificació en la producció: serradures de suro i aglomerats, discs, plantilles, objectes de pesca, paper de suro, catifes i fins i tot capells.

El suro és l'escorça de l'alzina surera, arbre que creix d'una manera espontània a la conca del Mediterrani Occidental i que en l'actualitat, a Catalunya, es concentra en més d'un 94% a les terres gironines: Alt i Baix Empordà, Selva i Gironès, i completen el total del percentatge el Vallès Oriental i el Maresme. Recordin les poblacions de les quals procedien molts tapers radicats a Arenys de Mar, que he esmentat abans, i podran situar-ne la majoria en aquestes comarques.

L'alzina surera és un arbre perennifoli, de la família de les fagàcies, que demana humitat, temperatura moderada, llum solar i sòls silícics. Aquestes condicions poden donar exemplars majestuosos, espectaculars, fins a superar els 20 metres d'alçada, amb tant de brancatge que alguns han arribat a 28 m de diàmetre de copa, i amb soques que han fet 4, 5, 9, fins a 11 metres de circumferència. Característiques físiques afavorides per la seva llarga vida, amb una longevitat que, en alguns casos, ha arribat als 200 anys.

La seva escorça, molt gruixuda, protegeix l'arbre dels paràsits, bé que no està exempt de patologies, fins i tot del foc. A més, si l'escorça li és llevada, amb els anys, té una important facilitat per a reconstruir-la.

L'aprofitament del suro per a la fabricació de taps és la base de la seva explotació. Quan l'alzina es troba amb la saba ascendent, que és de juny i fins a la Mare de Déu d'Agost i, si era possible, almenys aleshores, quan la lluna estigués en fase creixent, l'alzina es pelava. Se li llevava l'escorça, o bé s'espelegrinava, que és quan l'alzina surera es pela per primera vegada, i produeix l'anomenat suro pelegrí, que en general no s'utilitzava per a la fabricació de taps.

No descriuré les fases del procés del treball del suro, des de les alzines boscanes fins al tap llest per ser comercialitzat: selecció i marcatge de les alzines, lleva de l'escorça, compravenda del suro, el transport, i, una vegada a la fàbrica, bullir, toscar, llescar, carrar, escairar, donar forma al tap pròpiament dit, esmerilar. El treball d'en Jordi Palomer les descriu amb tot el detall i, per si no n'hi hagués prou, a la pàgina 57 inclou amb encert una reproducció del gravat que illustrava les pàgines del setmanari *La Academia*, precedent de *La Il·lustració Catalana*, en la seva edició barcelonina de 1879, on es descriu, gràficament, tot el procés. Malgrat això, permetin que faci memòria d'algunes d'aquestes fases, per recordar els hàbits del meu avi.

* * *

Amb el suro pelegrí l'avi solia fer importants negocis. O, almenys, devia fer-se més savi que ric. Arribades les festes de Nadal, adquiria unes quantitats de suro pelegrí. La canalla, amb unes monedes a la butxaca, li venien a comprar suro per fer el pessebre; el suro que se'ls venia era el pelegrí. Però anaven amb tan poc diners a sobre que, pel que portaven, se'ls podia vendre molt poc suro, tan poc que, potser, ni per fer la cova n'hi havia prou. Quan l'avi els donava el suro i veia la cara que feien, entre estranyats i decebuts, l'avi s'amoinava, de manera que sempre els venia més suro del que en realitat pagaven.

El procés de preparació i elaboració del suro. Reproducció d'una làmina publicada per la revista "La Academia", setmanari il·lustrat universal. (Foto de Josep Pons i Solà. AHFF)

En la lleva del suro, l'escorça extreta afectava la soca, des de la base de les branques fins a terra. A l'escorça que quedava s'assenyalava la data de pela, que servia de referència per a una pela futura. Això no vol dir que no s'aprofités l'escorça de les branques, però es procurava no llevar l'escorça de la soca i les branques en una mateixa pela, per no fer patir excessivament l'arbre. Des de l'any 1988 una Ordre del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat regula l'activitat de llevar l'escorça de l'alzina surera. L'arbre ha de tenir un mínim de vint anys i un perímetre d'entre 60 i 65 cm; no es pot llevar l'escorça a més d'1,30 m de terra, i el torn de lleva es fixa en 12 anys. En termes generals, una alzina surera admet un total de sis lleves al llarg de la seva vida.

Quan el taper adquiria el suro –el meu avi el comprava, preferentment, a Sant Feliu de Guíxols, Palafrugell i Cassà de la Selva– podia presentar-se de dues formes: en pannes o tal com era extret de l'arbre. En aquesta darrera es presentava en formes molt corbades, mentre que les pannes eren peces de suro aplanades d'uns 40x80 cm prèviament bullides, adients pel seu transport. Una vegada a casa, l'avi estibava el suro al pati, amb la corresponent brutícia, insectes, i rates.

Quan el suro arribava al taper, la primera operació era o bé el toscat o bé el bullit. Toscar el suro consistia a llevar la part més exterior de l'escorça, la més irregular i fosca, que, com feia el meu avi, es podia aprofitar per a l'escalfapanxes: cremava lentament, feia molt de caliu, i també molt de fum. El toscat es podia fer mullant prèviament el suro i després escalfant-lo al foc. Després de toscat es bullia. Però com he dit, també es podia bullir primer i toscar-lo després, de les dues maneres. El bullit servia per extreure els àcids i sals solubles del suro, tancava els porus, el dilatava i tornava la matèria primera tova, per a facilitar-ne el treball. Es deia que,

com menys es canviés l'aigua de fer bullir el suro més blanc quedava. El cert és que l'avi no la canviava mai, l'aigua; n'hi afegia, òbviament, perquè s'anava evaporant, però no res de canviar-la, de manera que en determinades circumstàncies ambientals la pudor d'aigua bruta era perfectament identificable.

El bullit es feia en una gran caldera d'aram. El meu avi la tenia installada just a l'entrada del que a casa anomenàvem, anomenem encara, *el perol*; el perol, la caldera, que feia poc més de 80 cm de diàmetre de boca, donava familiarment nom a tot l'immoble on l'avi va elaborar els taps de la darrera època. I recordo que era un dels llocs habituals dels meus jocs de petit: una casa vella i buida amb restes del que havia estat una indústria tapera, encara que jo gairebé sense saber-ho, em feia córrer molt la imaginació. Hi havia al voltant de la caldera unes peces de fusta, com uns passamans, el que quedava de la paret d'obra que tancava el perol, la paret que collava aquella peça tan voluminosa alhora que protegia els treballadors en la feixuga feina d'hissar i introduir els feixos de suro, les pannes, dins la caldera. A mi, aquella mena de passamans em semblaven restes del pont d'una embarcació, que no recordo pas per on navegava. De tota manera, les restes de pou que hi havia al pati del *perol* tenia millors condicions per a la navegació i acabà substituint els passamans de la caldera en les meves singladures imaginàries, gairebé sempre corsàries.

A terra, al costat, a peu pla, hi havia un forat profund, quadrangular, ple d'enderrocs i amb una peça de fusta al damunt que, quan t'hi posaves dempeus, cedia lleugerament. Era per on mitjançant una escala de mà, fixa, s'accedia al forn sota la caldera, sota terra, on jo havia localitzat un infern ple d'aventures.

Els jornals que l'avi pagava, després de la Guerra Civil, eren fixos, independentment de la feina feta, i oscil·laven entre les 8 i 10 pessetes en relació amb l'especialitat del treballador. La setmana laboral, que era de sis dies, repartia els jornals entre *el Serrin*, del qual l'avi n'era copropietari, i la fàbrica de taps, dependent de la feina que hi havia. Quan tocava bullir el suro, aquella setmana l'avi donava una gratificació als treballadors, que podia representar fins a un 25% del jornal habitual. S'estava molt lluny dels hàbits, gairebé romàntics, dels tapers arenyencs que es descriuen en les pàgines d'aquest llibre, corresponents a la segona meitat del segle XIX i principi del XX.

Aquells primers anys després de la Guerra, l'avi tenia entre tres i quatre treballadors gairebé fixos. Però de mica en mica es va anar quedant sol i havia de fer tot sol el procés. Quan havia de bullir el suro es refiava d'un tal Pujol, de Mataró, d'una edat semblant a la seva, perquè l'ajudés. L'un i l'altre amb prou feines ho podien fer. Les dones que circumstancialment hi treballaven, esmerilaven i cosien els sacs que servien per a transportar la mercaderia. Quan l'avi anava a Sant Feliu de Guíxols, on la quantitat de dones ocupades en la fabricació de taps era elevada i més implicada en els processos productius, en tornava sempre entre sorprès i meravellat de veure que treballessin... amb les ungles pintades.

L'avi produïa una varietat de taps poc habitual. En els anys en què la producció arenyenca havia estat important, les fàbriques s'havien especialitzat en pocs tipus de taps, o bé, adaptant-se a les circumstàncies, s'encarregaven d'una part del procés productiu. Però aquells darrers vint anys de la indústria surotapera a Arenys de Mar, en què l'avi estava sol, s'havia d'aprofitar tota la demanda possible.

Els taps, com trobareu en el llibre d'en Jordi Palomer, eren de moltes menes. Cada tipus de tap tenia el seu nom particular que l'identificava i definia: el trefí, el sorfí, el repuntat, i un llarg etc., però donada la varietat de recipients susceptibles de portar un tap, aviat s'anaren fent habituals noms de taps en relació amb l'envàs per al qual havien de servir, de manera que ja s'identificaven les seves característiques: de litre, de 1/2 litre, de 3/4 de litre, d'1/4 de litre o petricó, de bóta, de bocoi, de barril, de garrafa de 2, de 4, de 8, de 16 litres, de garrafa especial, de barral, barraló, de pot, de pot de tomàquet; o bé definint les seves mides: de 18 línies, de 17, de 15, de 7 cm i mig, de 8x10, de 6x7, de 7'5x10, de 16'5x15, de 14'5x13, de 10'5x9, d'11'5x10, de 9x12, de 9'5x8, etc. I si això no dóna prou varietat n'hi havia de diferents categories: de 1a., 2a., 3a., i 4a., encara que amb els anys gairebé només van quedar els de 1a. i 2a.

Aquells darrers anys, l'avi estava molt poc mecanitzat, com ho havien estat anys enrere la majoria de tapers arenyencs i, encara, aquesta maquinària era en realitat manual, no introduïa processos automatitzats en la producció. La precarietat econòmica d'aquells anys no permetia altra cosa. La seva maquinària es limitava a les moles per a les eines, fins a vuit tipus de ganivets diferents, dues màquines d'esmerilar i una garlopa.

Els clients d'aquella època es repartien entre Canet, Sant Pol, Calella, Arenys de Munt, Caldes d'Estrac i Arenys de Mar, on podem trobar, entre els més habituals, en Daniel Bautista Cassassayas, en Josep Nogueras, la farmàcia Prats, les Destileries Mollfulleda, Vila Betània, ca l'Abadal, les Indústries Caballé, els productors locals de vi, fins i tot can Fita, que feien de revenedors, un recurs que aleshores s'estil·la.

L'avi moria el 28 de febrer de 1958. Tenia 65 anys. La causa oficial de la mort fou la grip asiàtica, la pandèmia que entre 1957 i 1958 es va estendre per arreu. Qui sap si en el desenllaç, molt ràpid, hi va tenir a veure la malaltia del taper. Patologia laboral pulmonar, aleshores mal descrita, provocada per les inhalacions de la finíssima pols de suro. En tot cas, la tos seca i l'increment en la freqüència respiratòria, dos dels símptomes, formaven part del seu estat habitual de salut

* * *

La indústria del suro a Arenys de Mar. La fabricació de taps. Segles XIX-XX, s'estructura, al meu entendre en quatre parts fonamentals.

En Jordi Palomer comença per elaborar una composició de lloc, el marc econòmicopolític en el qual s'inicia i desenvolupa la indústria del suro a Arenys de Mar, sobretot en el segle XIX. Alhora, fa unes consideracions generals sobre aquesta matèria primera: què és el suro, on es troba geogràficament i les primeres utilitats. No s'oblida de fer esment del suposat origen del tap, que el relaciona amb la producció de xampany i amb el monjo benedictí Pierre Pérignon de l'abadia d'Hautvillers, allà a l'any 1681. El cert és que hi ha documentades vendes de carregaments de taps de suro d'uns anys abans i que, si bé Dom Pérignon va experimentar un procediment per a garantir una gasificació regular del vi per mitjà de dosis de sucre, el xampany com a tal és una mica posterior.

Es fixa en la manera que la indústria del suro penetrà a Catalunya des de França, per quines zones ho va fer, bàsicament terres gironines, i la relació que s'estableix entre zones sureres i viles productores de taps. En els contactes amb els immigrants

del Rosselló i del Vallespir, que actuarien d'ensinistradors de l'ofici en les primeres zones d'implantació. Fins a introduir-nos, sintèticament, als inicis, desenvolupament i decadència de la indústria surotapera arenyenca i les seves vicissituds.

Jordi Palomer clou els aspectes generals fent un repàs de la situació industrial a Arenys de Mar a la segona meitat del segle XIX, el que podríem considerar de màxima esplendor de l'activitat surotapera a la vila. I, en comparar-la amb una altra mena d'indústries, palesa la seva importància relativa quant a nombre d'empreses que s'hi dedicaren i mà d'obra que ocupava.

Després se centra, específicament, en l'exposició del procés d'elaboració, en les eines, la infraestructura necessària i la terminologia que identificava els diferents tipus de taps.

Segueix amb deteniment les característiques de la indústria tapera a Arenys de Mar, els seus orígens, les zones de proveïment de matèria primera, l'organització i dificultats en el treball del suro i la idiosincràsia del taper arenyenc. De manera més detallada es fixa en les diferents indústries taperes de la vila: implantació, titulars, procedència forastera d'alguns d'ells, pervivència, evolució del conjunt de la indústria. Hi distingeix tres períodes diferents: de 1809 a 1845, que considera el període de formació; de 1846 a 1900, el període de creixement i esplendor; i de 1901 a 1940, el període corresponent a la decadència, atribuïda a la progressiva mecanització del procés de fabricació. En el camí s'hauran superat crisis polítiques i econòmiques, la modificació dels aranzels d'entrada del producte a Alemanya i als EEUU, la paralització temporal de les exportacions, la Guerra Europea...

Finalment, i en forma d'apèndixs, en bona part documentals, Jordi Palomer repassa algun d'aquests entrebancs en el llarg camí del suro a Arenys de Mar i el paper desenvolupat pels tapers arenyencs en aquelles circumstàncies, certificant, amb estadístiques de l'època, el caràcter d'Arenys de Mar com a centre taper important.

El llibre d'en Jordi Palomer no és un llibre d'història econòmica i social; tampoc no ha estat aquesta la intenció de l'autor. Però sí que ens explica una història. Ens explica episodis viscuts, records propis, alguns d'infantesa, fa de veu, o millor dit, de lletra de vivències i memòria de tapers que ell ha conegut o dels seus descendents. És un llibre de descripció d'ambients perduts, d'un caliu de poble gairebé oblidat exemplificat en una activitat econòmica, la fabricació de taps de suro, i, és també, un llibre de suggeriments. De suggeriments per anar més enllà en aquesta recerca en aspectes que aquí només s'insinuen, o bé s'anomenen molt de passada, o d'altres que encara que no siguin alludits s'infereixen de la lectura de les seves pàgines.

Hug Palou i Miquel

Fent taps a Arenys de Mar

*M. Pilar Royo
Montse Calopa*

I. ENTRANT EN MATÈRIA

Introduir-se en el passat és sempre una espècie d'aventura de la qual es coneix quan i com s'hi entra, però no com i quan se'n sortirà. Això ens ha succeït en la nostra "incursió" en el món dels artesans de taps de suro d'Arenys de Mar. Cada cop l'espai obert era més gran, les fonts d'informació abraçaven més temes i, no sense sentir-ho, hem hagut d'acotar les fonts i els camps tractats. En l'àmbit cronològic (tot i que hem fet una selecció de les dates que consideràvem més interessants per entendre millor el procés, a l'annex 11) ens hem cenyit al període en què s'inicia la decadència dels surotapers arenyencs, des del principi del segle XX fins a la mort de l'últim taper d'Arenys. Ens queden, això sí, moltes preguntes per respondre, molts interrogants que se'ns han anat plantejant durant el procés d'elaboració d'aquesta exposició sobre el treball del suro a Arenys de Mar. Interrogants, difícils de respondre en el marc d'una exposició i que hem hagut de deixar oberts amb l'esperança que s'hi aprofundeixi en el futur. Queda per fer un estudi exhaustiu com els que existeixen sobre Lloret de Mar i l'Empordà en general.

Les fonts a les quals hem acudit, a part de la bibliografia citada a l'annex, són fonamentalment l'Arxiu Fidel Fita, el Museu de Palafrugell i els testimonis de persones que van viure, d'una manera o altra, els últims anys del procés de la indústria del suro. De l'Arxiu Fidel Fita, a part de la valuosa aportació personal dels records del Sr. Pons Guri i de l'eficàcia organitzativa del Sr. Hug Palou, n'hem treballat fonamentalment dues fonts: els padrons municipals i les actes de les sessions de l'Ajuntament.

El Museu de Palafrugell ens va aportar informació general, tècnica i documental sobre el procés d'elaboració del suro i la seva evolució des de primitives tècniques artesanals fins a la sofisticació de tècniques industrials que ja no conegueren els tapers d'Arenys de Mar. La col·laboració entre les direccions dels dos museus (el d'Arenys de Mar i el de Palafrugell) han fet possible aquesta mostra.

Finalment no podem oblidar les aportacions de persones que guarden a la seva memòria les vivències de famílies sureres. A Llofriu, durant la Festa de la Pela del Suro (juny del 2005) vam poder conversar amb persones que havien passat la seva vida realitzant un treball que avui, amb maquinària electrònica, es realitza sense, amb prou feines, esforç humà. Un treball, una indústria i una matèria primera, que condicionaren la vida d'homes i dones d'una important zona de Catalunya, essent Arenys de Mar el límit geogràfic cap al sud, de la zona surera catalana (Annex 1).

També hem volgut contribuir a evitar la pèrdua de la memòria històrica. Que no es perdi el record d'aquells homes i dones, i que el nostre món tecnificat no ignori, obli o, pitjor encara, llenci a la brossa les eines, màquines, fotografies i documents de tot tipus, personals, familiars i d'empresa, que transporten fins avui la vida

d'aquells que visqueren i treballaren abans que nosaltres. Volem que la nostra aportació ajudi que els arxius i museus puguin guardar aquest material per posar-lo a l'abast d'aquells que desitgen caminar cap al futur carregats amb experiències d'un passat, molt proper encara.

1. COM ERA ARENYS DE MAR?

Allò que sabem gràcies a les actes de les sessions de l'Ajuntament (annex 2)

Les actes de les sessions de l'Ajuntament són una excepcional font d'informació per situar-nos a l'època que tractem (de 1900 a 1956). Llegint-les, podem fer-nos una idea de com vivien les persones d'aquesta època, tot i que, naturalment, amb moltes limitacions. Tampoc avui tindríem tota la informació completa sobre la nostra vida si llegíssim només les actes de les sessions municipals, però aquestes podrien donar-nos algunes pistes. A vegades a causa dels temes que apareixen reiteradament i altres vegades pels temes que no apareixen mai (per exemple: a partir del 1940 ja no es torna a parlar del tema del suro i de la seva producció...). (Annex 2.14).

D'acord amb aquesta font d'informació, sabem que a Arenys de Mar, il·luminat amb llum de gas des del 1900, se sol·liciten molts permisos per a la construcció de nous habitatges i es reformen sovint els existents, canviant portes per finestres o viceversa, cosa que ens dóna una idea de la gran mobilitat en la distribució dels espais arquitectònics, sigui per ampliar-los o per complir funcions diferents: botigues, magatzems, tallers...

La majoria de les cases disposen dels seus pous per al subministrament d'aigua potable, tot i així, la progressiva instal·lació de fàbriques i la falta de clavegueres ocasiona filtracions i problemes sanitaris en alguns carrers, com per exemple en el carrer Sant Joan on es van construir clavegueres el 1907. El problema de les aigües brutes, però, no es va solucionar ja que el mes d'agost del 1913 hi hagueren protestes perquè algunes fàbriques llençaven aigües brutes al mar i perjudicaven els banyistes. (Annex 2.15).

També els problemes sanitaris preocupen als regidors. Hi ha constància de la necessitat de demanar un metge titular i de casos de malalties com ara la verola (1912 i 1919), el tifus (1914) i la grip (1918), l'anomenada "grip espanyola", però d'origen nord-americà.

L'activitat industrial de la vila s'accelera durant els anys anteriors a la Guerra Civil i molts propietaris sol·liciten instal·lar "electromotors", especialment a fàbriques de gèneres de punt, per la qual cosa el Consistori, després de ser informat pels enginyers municipals, ha d'habilitar una normativa d'instal·lació perquè els sorolls no molestin els veïns.

Malgrat l'activitat econòmica que hi havia i que podem comprovar en els productes de l'exposició muntada al Balneari Lloveras amb motiu de la visita del rei Alfons XIII (6 de novembre del 1908; annex 2), una cosa que sorprèn durant la lectura de les actes són les reiterades ocasions en què es tracten problemes relacionats amb persones pobres que sol·liciten ajuda i als quals és concedida. El tema de la pobresa, present en quasi totes les sessions de deliberació municipal, apareix de diferents maneres (per malaltia, per falta de treball, al·legant pobresa per lliurar-

se de les quintes i de fer el servei militar, també apareix quan s'explica que es reparteixen almoines per Sant Zenon...) i s'agreuja durant i després de la Primera Guerra Mundial (es demanen obres públiques per als parats, mesures per abaratir les subsistències, es busquen locals per instal·lar una cooperativa de consum...); també cal tenir en compte la crisi que, el 1929, procedent dels EUA, va afectar Espanya (el 1931 s'aprova la construcció de voreres en els carrers per donar treball a obrers aturats). (Annex 2.1). Repetidament, entre el 1915 i el 1934 es prohibeixen les "caravanes de captaires" i la mendicitat als que no són d'Arenys de Mar, mentre s'aprova el repartiment d'aliments bàsics (arròs, carn, pa...). (Annex 2.2).

La Guerra Civil també deixa la seva empremta en els llibres d'actes que apareixen sense signatura en diverses sessions i, per tant, hi ha un buit de resolucions o, al menys, de constància de resolucions. El final de la guerra suposa recuperar l'activitat constructora per reparar edificis, carrers, etc.

Altres temes de gran interès per conèixer l'ambient d'Arenys en aquesta època són les resolucions encaminades a la regulació del mercat, a la neteja dels carrers, a les conseqüències de les rierades o a les activitats relacionades amb la Festa Major, però la limitació d'espai de l'exposició ens impedeix aturar-nos detalladament en aquests fets.

2. LA POBLACIÓ SURERA D'ARENYS DE MAR

Per situar-nos a l'Arenys de Mar de la primera meitat del segle XX, que és el tema que ens ocupa, és imprescindible recórrer al nombre i ocupació dels seus habitants. Per això hem consultat els padrons municipals tot i que amb serioses dificultats, ja que no sempre hi havia inscrites totes les persones del municipi, i moltes vegades no reflecteixen, a temps i correctament, les altes i baixes. A més, falta informació d'alguns anys tal com es pot observar a l'annex 3.

De l'anàlisi de les dades que tenim, se'n desprèn, en primer lloc, que no consta el treball remunerat de les dones, és a dir, l'ocupació femenina. Si la nostra única font d'informació fossin els padrons municipals podríem arribar a la conclusió que a Arenys de Mar, a part d'alguna excepció (mai més de 154 dones, que són les que consten com a treballadores l'any 1910), les dones només treballaven en les feines domèstiques. Per assenyalar algunes xifres: només una dona va treballar en el sector del suro entre 1900 i 1956? Durant el 1924 només dues dones treballaven a la indústria tèxtil? i 26, el 1945? Una vegada més constatem la invisibilitat de les dones en la Història.

Podem observar també que, a mesura que avança la centúria, la població va augmentant en nombre, a la vegada que van disminuint les persones ocupades en la manipulació del suro. Les dades ens proporcionen interessants informacions sobre els homes dedicats al treball del suro: molts, en el segle XX, ja havien nascut a Arenys, tot i que els seus pares vingueren d'altres zones sureres. Malgrat tot encara segueix havent-hi un significatiu nombre de treballadors nascuts en altres poblacions. Quan baixa l'ocupació de la indústria surera, la majoria no marxen a altres llocs, sinó que es queden per treballar en altres sectors de l'economia industrial creixent

en el moment, especialment la tèxtil. I des del punt de vista de la formació, volem destacar que la majoria sabien llegir i escriure, cosa poc freqüent a l'època.

II. EL SURO

1. ABANS D'ARRIBAR AL TALLER...

De les onze fases que necessita el procés per fer un tap de suro: pelar, bullir, triar, toscar, llescar, carrar, fer taps, rentar, marcar, comptar i ensacar (annexos 10 i 12), abans de sortir al mercat i complir la seva funció de tapar una botella, en general, només una, la pela, es feia abans d'arribar al taller, tot i que a vegades també es podia bullir el suro al camp.

El progressiu desenvolupament de la indústria surotapera durant el segle XIX, va fomentar la plantació d'alzines sureres. Aquest procés es va incrementar a partir de la crisi de la fil·loxera (1880-1883), moment en el qual es van substituir vinyes per alzines sureres en molts llocs de Catalunya. Les sureres s'ordenen de manera que cada any es treu la mateixa quantitat de suro, tenint en compte que la pela d'un arbre es pot realitzar cada dotze anys. Amb l'augment de la producció i, sobretot, de l'exportació es va haver de portar suro d'Andalusia i Extremadura i, fins i tot, de Portugal on la pela solia realitzar-se cada 10 anys i no realitzaven a penes activitat transformadora de la matèria primera.

Actualment, l'àrea de distribució de l'alzina surera (*Quercus suber*) es troba molt restringida i només se situa en algunes regions i zones molt concretes. Cadascuna d'aquestes formacions té les seves característiques, diferents de qualsevol altra. La superfície mundial ocupada per aquesta espècie és d'uns 2.000.000 d'ha, de les quals aproximadament la meitat es localitzen a la península Ibèrica.

Zona	Superfície suredes (ha)	Tipus de massa	Torn de pela (anys)	Nombre de peus/ha	Àrea basimètrica (m ² /ha)
Portugal	720.000	Bosc densitat mitjana	9 - 10	250	14 - 18
Andalusia	250.000	Devesa-bosc densitat mitjana	9 - 10	60 - 180	6 - 14
Extremadura	150.000	Devesa	9 - 10	60	6 - 8
Catalunya	40.000	Bosc densitat mitjana o alta	12 - 14	300 - 350	18 - 26

Característiques bàsiques de les masses sureres en funció de la zona geogràfica.

Per als tallers d'Arenys de Mar, durant la primera meitat del segle XX, la matèria primera procedia fonamentalment d'Arenys de Munt (can Bellsollé de la Torre i can Roca; a Collsacreu, avui encara se'n poden veure alguns excel·lents exemplars passant per la carretera), d'Olzinelles (can Valls), de Vallgorguina (can Ricós), del Corredor (ca l'Arenas), de Sant Iscle de Vallalta, de Sant Andreu de Llavaneres i fins i tot, s'arribava a vegades a Dosrius. Hem de considerar que al Montnegre i

al Corredor l'alzina surera (*Quercus suber*) ocupava un 56,1% de la superfície.

La pela es feia a finals de juny, al juliol i a l'agost. Es marcaven els arbres en el mateix moment que es feia la compra sobre el terreny. Els peladors sempre anaven en parella: un d'ells era el burricaire o traginador i l'altre, el pelador. Solia ser un treball de temporada que arrodonia els ingressos de la resta de l'any a agricultors o mariners. Després es pesava el suro en una bàscula: sabem que a Arenys de Munt n'hi havia una d'aquestes.

El transport es feia amb carros i cavalleries fins als anys 30 en què comença a haver-hi camions. Algunes famílies llogaven transportistes per a aquest treball. Quan arribaven els carros es descarregaven a les zones planes d'Arenys perquè no podien pujar els pendents (per exemple del Turó) i d'allà s'acabava de portar sobre les espatlles, moltes vegades amb ajuda de la mainada.

Amb les condicions de venda, els propietaris catalans de les sureres treien una renda amb la qual podien viure i deixaven de ser agricultors. No destacaven, però, pel cultiu i cura de les sureres ja que moltes vegades les plantacions eren plenes de sota bosc, lluny de les zones baixes i molt irregulars, barrejades amb altres espècies, com ara el pi que és enemic de l'alzina surera. Tampoc combatien els seus principals enemics: el corc i una formiga que picava els peladors.

Fa la sensació que els propietaris de sureres es movien tradicionalment per criteris excessivament conjunturals: durant la Primera Guerra Mundial el tancament de mercats i les dificultats de transport van provocar la tala de moltes sureres per convertir-les en carbó, més ben pagat. Durant la Guerra Civil va passar més o menys el mateix.

El 1929 un grup de propietaris van crear la *Compañía General del Corcho* (COGECO) a Barcelona promoguda per Francesc Cambó. El seu objectiu era obtenir del Govern el monopoli de les adquisicions de matèria primera de tota Espanya. Finalment el projecte va quedar abandonat, cosa que va alegrar els petits productors.

La construcció del ferrocarril també va condicionar la producció. A l'acta de l'Ajuntament (Annex 2.3) hi ha constància de la petició feta per industrials d'Arenys de Mar perquè s'intervingués davant la vaga ferroviària, ja que faltaven matèries primeres per a les indústries, i demanaven al governador civil de Barcelona que fes el que pogués perquè, com a mínim, circulés un tren de mercaderies per la línia Madrid-Saragossa-Alacant. No fa cap menció especial als industrials surers, però podem suposar que també eren entre els afectats.

2. EL SURO ENTRA AL TALLER...

A principis del segle XX, a Arenys de Mar hi havia nou tallers de fabricants de suro registrats. Malgrat tot, aquesta dada pot no coincidir amb la dels llocs on es treballava el suro, ja que no tots els tallers es registraven oficialment. Evidentment, si comparem aquesta dada amb la registrada cinquanta anys abans, el nombre disminueix considerablement (annex 3).

Els titulars d'aquests tallers i la data en la qual iniciaren la seva activitat són els següents: Miquel Borrell (1855), Andreu Rosell i Pere Ferrer (1873), Miquel Manresa (1875), Josep Feliu, Joan Comas i els germans Bachs (1875), Ventura Cañellas (1887),

Fotografia aèria d'Arenys de Mar, cap a 1930 (AHFF)

Joan Manresa i Joaquim Bombí (1885), Joan Feliu (1894), Lluís Bartés i Cebrià Blanchart (1896), Àngel i Antoni Torrent (1898).

Som davant un sector dominat, en quasi totes les poblacions, per la petita empresa, generalment de tipus familiar i Arenys de Mar no en va ser una excepció. L'elaboració de taps necessitava poca infraestructura i freqüentment un carrador es convertia aviat en un petit fabricant perquè obria el seu propi negoci, un negoci per al qual no feia falta gaire inversió.

Durant molt de temps, fins a l'arribada de les primeres màquines, la manufactura de taps només necessitava dues "instal·lacions especialitzades": un pati (per emmagatzemar el suro mentre reposava i per assecar els taps) i una caldera (per bullir el suro). La resta de processos podien portar-se a terme en qualsevol espai o habitació de la casa, fins i tot al carrer, tal com demostren algunes fotografies. A Arenys, hi ha testimonis, mitjançant les actes de l'Ajuntament, que algunes persones del veïnat protestaven per les molèsties que causaven l'olor i el fum de les calderes i per "las volutas de corcho carbonizado" que surten de la xemeneia del perol. (Annex 2.4).

Tampoc les eines exigien grans inversions: una aixxa per raspar les planxes de suro després de bullir-les, una ganiveta per tallar el suro en llesques, una altra per fer els quadradets i una altra de diferent per fer els taps. A partir de finals del segle

XIX es van perfeccionar aquestes eines, augmentant la seva especialització, gràcies generalment a l'experiència dels treballadors que les usaven. Aquest instrumental i el procés de fabricació del tap, presentava serioses dificultats per homogeneïtzar les mides i les qualitats, com també per al seu aprenentatge. Un aprenent començava a cobrar quan havia fet 3.000 taps. Es deia que un treballador era un bon professional quan havia fet els 30.000 taps. Moltes dones es dedicaven a la selecció, treballant des del seu domicili. (Annex 10 i Annex 12).

A les fàbriques s'accentua una divisió del treball, depenent de les funcions, que probablement ja havia començat a manifestar-se en els petits obradors. Els més forts carregaven pes, bullien, tallaven el suro, etc.; els coneixedors del suro el triaven o el truncaven i els més hàbils i ràpids s'encarregaven de fer taps. Les categories laborals segons el preu del jornal podien arribar a tenir una segmentació de fins a vuit escalafons.

A la relativa placidesa del treball manual i artesà en els tallers que permetia la lectura de la premsa, de novel·les (les històriques eren les preferides) i fins i tot cantar, la va succeir el soroll i la pols de les màquines. Els locals, petits i domèstics, amb les portes del carrer obertes, van ser substituïts per naus (més o menys grans segons les possibilitats d'inversió). La introducció de màquines va abaratir el cost de la mà d'obra en un 62% aproximadament, però també exigia més capital per a la compra i el manteniment. Les primeres màquines (de raspall, de truncar, de calibrar, de comptar...) funcionaven manualment. La majoria de les operacions transformadores es deixaren de fer a mà per elaborar-se a màquina.

La segona generació de màquines (de llescar, barrina d'esmeril...), necessitaven una font d'energia, es movien amb vapor i gas, i més tard, amb electricitat. També es necessitava una inversió més gran de capital, cosa que feia poc viable l'estabilitat dels antics i petits fabricants, sector dominant a Arenys de Mar i que gairebé no s'incorporà a aquest canvi. Això, sumat a la competència de les grans empreses de l'Empordà, fa que iniciïn la seva decadència. A les actes de l'Ajuntament (Annex 2.5) trobem el testimoni d'una sol·licitud d'autorització per instal·lar un electromotor de dos HP en un taller surer, localitzat al carrer Sant Pere. També és veritat, però, que en totes les sol·licituds d'instal·lació d'electromotors no consta el sector industrial per al qual se sol·licita la instal·lació.

Independentment de la mida, al costat del taller o fàbrica hi havia els satèl·lits, o sigui, els domicilis dels productors. El treball a domicili ha estat una constant en el món del suro fins avui en dia en què l'electrònica ha substituït les mans expertes de les triadores, generalment dones. Aquest treball formava part de l'economia submergida i és un dels motius que dificulta poder quantificar tant el producte elaborat com el personal assalariat. L'altre motiu és que no es disposa dels arxius de les grans empreses. Tal com ens han explicat alguns testimonis, els arxius de les petites empreses a Arenys de Mar eren les parets dels tallers, on es feien les anotacions d'entrades i sortides.

Les màquines generaven un residu, desconegut fins llavors, als tallers de taps: la pols, que afectava els pulmons de les persones i perjudicava els veïns de les fàbriques. Les protestes dels veïns són ara a causa del soroll i la pols produïda pels motors i els treballadors veïen com els seus pulmons patien les conseqüències de la suberosi, malaltia respiratòria que, encara avui, produeix dificultats respiratòries de difícil solució mèdica a les persones que treballen al sector.

Aquest nou model de producció portarà les primeres vagues al sector per defensar els llocs de treball i els salaris. Hem pogut confirmar diversos incidents d'aquest tipus a l'Empordà, però no tenim cap testimoni que faci referència a Arenys de Mar.

El fabricant de taps era industrial, director tècnic i obrer. En general, la relació dels obrers amb els petits fabricants era molt bona ja que, quan van ser nens assistiren a la mateixa escola, eren veïns i es feien amics. No va passar el mateix amb els propietaris de les grans empreses, que van endurir el tracte amb els treballadors quan hi va haver el canvi del petit taller a la gran fàbrica.

Els treballadors, homes, del sector surer, tenien unes característiques ben definides que els distingien dels treballadors d'altres sectors industrials. Ja hem comentat abans, que la majoria sabien llegir i escriure i que molt sovint es feien lectures en veu alta, abans que el soroll de les màquines ho impedís. Era costum que els companys paguessin amb taps a qui llegia, perquè no perdés el jornal, i en diverses fotografies que hem pogut consultar de diferents llocs, entre els treballadors n'apareix un amb un diari a la mà. Sovint aquest diari era *El Federal* o el *Diluvio* perquè la majoria dels treballadors eren republicans federals. (Annex 4).

Tenien fama d'indisciplinats, deien d'ells que tenien el costum de no treballar els dilluns (sant Dilluns) perquè "et pot caure un llamp i matar-te". A més deixaven el treball amb qualsevol excusa (un vaixell que arribava, una tempesta, una discussió al carrer...) i es deia que "en cada taper hi havia un advocat". A Arenys de Mar, el dia de festa sovint es feia un berenar (un dels costum més arrelat) i solien fer-lo al Remei, a can Sala, a can Roig del Castell o a can Aiguaviva. Els divendres comptaven la producció de la setmana per cobrar i tenir diners per al dissabte. També, ens han explicat que solien anar ben vestits a treballar i allà es canviaven de roba, cosa poc habitual aleshores.

Com podem veure als padrons de l'Ajuntament d'Arenys de Mar, gaudien d'una gran mobilitat social que els permetia buscar feina i instal·lar-se a les zones tapers de Catalunya o del sud de França. Malgrat tot, a causa de la nul·la cobertura social, sempre es trobaven molt desprotegits quan estaven malalts o arribaven a la vellesa, perquè cobraven pel nombre de taps elaborats i vivien al dia, tal com podem comprovar en les dades de despeses i ingressos proporcionats per Martí Roger (annex 5). Aquestes dades fan referència a Palafrugell, però les xifres d'Arenys de Mar i el Maresme no devien ser molt diferents de les de l'Empordà.

Durant les nombroses èpoques de crisi que va viure el sector, moltes persones tornaven a l'agricultura; a la costa, treballaven de mariners o pescadors; anaven a altres sectors industrials o emigraven. Gràcies a la informació aportada per la crida a files dels quintos, podem constatar l'emigració a Sudamèrica, especialment a l'Argentina. En anys posteriors, l'alternativa serà la indústria tèxtil i les instal·lacions turístiques.

El treball femení

Segons dades del 1897 a Arenys de Mar treballaven el suro 300 homes i 16 dones. Als padrons del segle XX, concretament al 1915, només es cita una tapera, néta d'un taper. Es deia Rosa Colomer i Comas i vivia amb el seu avi al carrer de la Font, núm. 13. Tot i que no hi ha més constància documental que les fotografies que ens

Triadores de taps de suro a principis del segle XX

han arribat, no hi ha cap dubte que moltes dones d'Arenys de Mar intervingueren, i molt, en tot el procés d'elaboració de taps en els tallers casolans d'estructura familiar i, posteriorment, en els obradors i fàbriques.

A partir del 1908 es dictaren mesures sobre el treball de dones i nens menors de 16 anys en els locals on es treballava o triturava el suro, malgrat tot no sembla que aquestes mesures fossin molt eficaces perquè les dones cobraven menys que els homes amb el pretext que, al principi, treballaven un suro de menys qualitat.

Les dones s'incorporaren massivament a treballar als tallers amb l'arribada de les màquines. Tenim constància que a l'Empordà es pagava a les dones, pel mateix treball, un salari molt inferior al dels homes, cosa que contribuïa a abaratir el procés de producció. Segons alguns autors de l'època, quan les dones treballaven a les màquines, regnava l'ordre i la disciplina als tallers, tot i que també és veritat que amb el nou ritme de treball que imposava la màquina no podien permetre's el luxe de deixar de treballar davant qualsevol fet que passés al carrer.

El 1937, a Catalunya hi havia unes 6.000 persones treballant en el sector del suro. D'aquestes, el 45% eren homes

i el 55% dones. La majoria de treballadors cobraven un jornal fix però molts encara treballaven a preu fet, tal com es feia a l'època anterior a les màquines, especialment les dones que treballaven amb les màquines de garlopa.

Els productes

Els taps de suro catalans tenien tant de prestigi que en algunes subhastes, per adquirir taps per a establiments d'aigua embotellada de prestigi, es posava la condició que els taps fossin de suro català. (Annex 6).

Durant molts anys, els taps van ser els protagonistes exclusius de la producció als tallers d'Arenys de Mar. Algun dia s'haurà de fer un estudi a fons de la història de l'empresa Calisay i llavors podrem veure la indubtable relació existent entre aquests dos sectors de la producció industrial arenyenca.

El dictamen emès el 1909 per la *Cámara de comercio y sindicato agrícola* d'Arenys de Mar aconsella produir amb pulcritud i amb un bon suro per no perdre mercats, davant la dura competència que ja exercien les màquines. Curiosament també aconsella declarar fiscalment les indústries i tallers, i pagar els impostos corresponents. Aquest consell ens dóna algunes pistes per poder comprendre les dificultats a l'hora de fer un cens real del nombre d'obradors, tallers i treballadors.

Existia una gran varietat de mides, qualitats, preus i tipus de taps (Annex 6), destinats a utilitats específiques. En aquest aspecte, la introducció de la maquinària va influir de manera considerable aportant més uniformitat i reduint els tipus de taps. Les màquines americanes que feien forats en el suro i treien els taps pràcticament a punt per comercialitzar-los, van condicionar l'evolució de la producció. La matèria primera que es desaprovava amb aquest sistema, es triturava i es va començar a utilitzar com a conglomerat de suro per fabricar diversos objectes i, sobretot, per fer planxes de suro. En una acta de l'Ajuntament (Annex 2.6), hi trobem la sol·licitud del senyor Josep Ma. Feliu i Ferrer que demana poder instal·lar un electromotor al núm. 15 del carrer Nou, per al funcionament d'una fàbrica de conglomerat de suro i derivats.

La caiguda del nivell d'ocupació que s'hagués produït amb la mecanització del sector taper es va veure frenat durant un temps gràcies a l'èxit dels nous productes derivats de planxes de suro: discs per a botelles de beguda ràpida (cerveses, gasoses, aigua mineral...), suro de menys qualitat sota diverses xapes i plantilles. A Arenys de Mar, es feien plantilles per a diverses sabateries de Barcelona en els tallers d'Enric Roselló i Vilà i dels germans Castells. Naturalment tots aquests productes exigien la dependència de fàbriques que elaboraven el suro en planxes de diferent gruix. La majoria d'aquestes fàbriques eren a l'Empordà.

Altres productes que es feien de suro eren: salacots per a l'exèrcit de les colònies angleses de clima càlid i per a les tropes espanyoles del Marroc, flotadors per a la pesca, boies, armilles salvavides... A partir del 1918 també es feia, amb els encenalls que sobraven, "llana de suro" per a matalassos i coixins, molt valorada per les seves qualitats higièniques i físiques, i pel seu baix preu.

3. EL SURO SURT DEL TALLER...

El suro elaborat va ocupar un lloc important en el total de les exportacions agràries espanyoles:

Del 1849 al 1869: 3,7%

Del 1870 al 1890: 3,3%

Del 1891 al 1913: 7,7%

Del 1914 al 1920: 6,2%

Malgrat tot, no podem fiar-nos molt d'aquestes dades. En general les xifres recollides d'exportació de taps són baixes perquè les estadístiques no tenien el valor que els donem avui: no existia un control oficial, els exportadors no donaven xifres reals i a més, hi havia tanta varietat en el suro que era difícil tenir una mesura unitària de comptabilitat que contemplés la matèria primera i el treball: Comptar el nombre, independentment de la seva mida? Comptar el pes sense valorar la mida i la quantitat? Les comunicacions van ser un factor decisiu per comercialitzar uns productes destinats majoritàriament a l'exportació, però també per garantir l'abastament d'una matèria primera que els boscos catalans ja no podien subministrar des de 1830-1835.

Es planificaren carreteres per comunicar l'interior amb la costa i així les zones més allunyades de la via del tren podien tenir accés al ferrocarril. A la nostra zona es va començar a construir la carretera d'Arenys de Mar a Sant Celoni. A l'Empordà, de 1887 a 1956, va funcionar el famós "tren petit", un tramvia de vapor que unia Palamós amb Flaçà on s'enllaçava amb la línia Madrid-Saragossa-Alacant.

La Primera Guerra Mundial va col·lapsar les comunicacions marítimes i va iniciar una crisi molt important. La *Compañía Transatlántica* es va negar a carregar taps cap a les Índies holandeses, Austràlia, Japó i Amèrica perquè el govern alemany havia declarat contraban de guerra el suro i els seus derivats. Aquest potser va ser un dels motius pels quals l'activitat industrial va anar canviant de sector, van baixar les exportacions catalanes de productes agrícoles que suposaven un 32%, les de suro i cuir que suposaven un 8% i un 7% respectivament i van pujar els productes tèxtils, fins a arribar, el 1915 a un 57% del total exportat. Quan va acabar la Gran Guerra, al 1919, no es podia transportar suro des d'Andalusia o Extremadura ni en tren ni en vaixell: era tan car que el preu del transport era més alt que el de la mercaderia.

No es venia només el suro elaborat en forma de taps, sinó que en el mercat català va ser molt important la venda de planxes, cosa que va promoure l'existència de venedors de suro a comissió, d'intermediaris, malgrat l'oposició dels fabricants que veien, amb l'exportació del suro, pujar els preus de la matèria primera (de les planxes).

Coneixem la identitat d'algunes famílies d'Arenys que es dedicaren a la compra i venda de suro a l'exterior. Sabem que Jacint Arxer i Bussalleu va néixer a Setúbal (Portugal) perquè els seus pares s'hi havien instal·lat per motius relacionats amb

la compra de suro. Els Bombí s'instal·laren a Londres, igual que els Manresa que feien exportació directa.

Bartomeu Oliveras era intermediari entre els tapers arenyencs i l'empresa *Bech de Careda Hermanos* d'Agullana, com a mínim durant el període comprès entre els anys 1891 i 1911, segons consta en els arxius empresarials. Aquestes són les dates, el seu valor en pessetes i el % dels taps comprats a Arenys de Mar del total dels comprats per aquesta empresa:

Del 1891 al 1895:	41.141 ptes. – 13,32%
Del 1896 al 1900:	78.547 ptes. – 13,69%
Del 1901 al 1905:	42.364 ptes. – 5,2%
Del 1906 al 1910:	8.225 ptes. – 0,75%

Indubtablement tot ens condueix al descens de la producció i de l'exportació del producte, en general, a Arenys de Mar.

A Lloret de Mar, els germans Fèlix i Joan Arxer Guasch van comprar la famosa empresa *Pujol Hnos. y Cía.* sota la denominació social d'*Arxer Hnos. y Cía.* Aquesta empresa (fundada el 1906) va deixar de funcionar amb l'última expedició per a l'empresa Narchrieg d'Hamburg (14 de març del 1911). Ja eren temps de crisi per a la indústria surera. (Annex 7).

La indústria del suro va patir una sèrie de crisis derivades de la dinàmica mateixa de la mecanització del sector, però també com a conseqüència de conjuntures internacionals com ara la Primera Guerra Mundial. Una acta de l'Ajuntament d'Arenys (Annex 2.7) recull aquesta situació amb les següents paraules: “*la grave crisis que atraviesan gran número de poblaciones y muy particularmente esta villa, que ha visto desaparecer un gran número de familias que vivían de la industria corcho-taponera....*”

Al 1921 s'agreuja la crisi a causa de les mesures aranzelàries de Noruega, Suïssa, Bèlgica i França i la Llei seca dels EUA, al mateix temps que els taps de suro es destinen sobretot a vins i licors de qualitat, cosa que els converteix en articles de luxe.

Finalment la crisi de 1929, originada als EUA, va arribar a tots els països capitalistes entre 1931 i 1936 i va fer que s'elevessin també els drets aranzelaris dels EUA, fent que la indústria surera espanyola no pogués competir dins del seu mercat. Als EUA es van fer diversos intents, sense èxit, d'aclimatar les alzines sureres per no haver d'importar suro. En un d'aquests intents s'emportaren, juntament amb la planta, una papallona (*Limantria Dispar*, cuca del suro) per a la qual no tenien cap depredador i això va impedir el desenvolupament de les plantacions.

S'observa també un important descens de les exportacions als mercats alemany i anglès.

Al 1935 el mercat nacional ja era poc important. A Catalunya s'elaboraven uns 68 milions de tapes de corones a l'any (cerveses i gasoses) dirigides al mercat internacional, especialment a Alemanya, l'Argentina, Àustria, Austràlia, Bèlgica,

Canadà, Cuba, els EUA, les Filipines, França, la Gran Bretanya, Holanda, Itàlia, Noruega, Panamà, Portugal, Suïssa, la Unió Sud-Africana i l'URSS.

A les actes de l'Ajuntament d'Arenys de Mar, es veuen reflectits tots aquests fets que també afectaven els fabricants locals:

● 1906: Petició al *Consejo de Ministros* "en apoyo a la reclamación presentada por las cámaras de Comercio de Gerona contra ciertas partidas de arancel que afectan a la industria taponera".

● 14 de maig del 1907: Designació del regidor Sr. Pere Soler Ribas com a representant de l'Ajuntament d'Arenys de Mar a l'assemblea de propietaris d'alzines sureres, industrials i obrers surotapers que se celebrarà a Madrid per "recabar ventajas para la industria corchotaponera en los tratados de comercio que se están negociando, así como las rebajas en el transporte de corcho en tablas y manufactura". (Annex 2.8).

● 28 de maig del 1907: Agraïment al Sr. Pere Soler Ribas pel paper que va exercir a l'assemblea de Madrid. Les despeses ocasionades pel viatge van ser de 239 ptes., carregades a "imprevistos". (Annex 2.9).

● 12 de setembre del 1907: Diversos industrials sol·liciten a l'Ajuntament un permís per celebrar una reunió "encaminada a la defensa de los intereses de la industria corchotaponera" al Balneari Lloveras, perquè "constituída en agrupación" volen ocupar el saló de reunions i "abrir una puerta de entrada y salida por la galería que da al jardín" per facilitar-ne l'accés. (Annex 2.10).

● 10 de maig del 1919: L'Ajuntament fa seves les peticions de la *Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación* de Sant Feliu de Guíxols dirigides al Ministeri d'Hisenda per entendre "que pueden salvar a la industria nacional corchotaponera de la ruina con que actualmente se ve amenazada". (Annex 2.11).

● 10 d'octubre del 1921: Telegrama dirigit al ministre d'Hisenda i al president de la *Junta de Aranceles y Valoraciones*: "Tenint coneixement que interessos particulars interesen creació de drets d'exportació de desperdicis de suro, aquest Ajuntament, per unanimitat ha acordat demanar lliure exportació del susdit producte, siguin únic criteri salvació industria exposat per les Cambres d'aquesta Regió". (Annex 2.12).

● 5 de maig del 1931: D'acord amb la petició formulada per l'Ajuntament de Palafrugell, es dirigeixen al president de la República i al ministre d'Economia per demanar que "de confirmar-se les notícies que es tenen al respecte de la iniciació de negociacions entre els EEUU de América i Espanya per la signatura d'un pacte comercial, procurin obtenir la rebaixa dels drets d'entrada de productes suro-tapers en aquell país". (Annex 2.13).

Evidentment, tots aquests acords són el reflex de la profunda crisi en la qual havia entrat el sector a Arenys de Mar (però no tan sols a Arenys de Mar) i de la necessitat de noves estratègies per mantenir la producció i el mercat amb un mínim de rendibilitat econòmica. La Guerra Civil espanyola, la II Guerra Mundial i les duríssimes postguerraes, sumat a la falta d'inversions i de nous interessos empresarials, van fer la resta perquè avui parlem d'una indústria totalment extingida a Arenys de Mar, i de la qual gairebé no en queda cap record. (Annex 11).

III. I JA PER ACABAR...

Tenint en compte les dades de què disposem, veiem que actualment més del 8% dels taps fabricats al món són sintètics (alguns imitant el suro) i que en els propers anys la xifra podria augmentar fins al 30%. Encara es produeixen cada any més de 15.000 milions de taps de suro destinats al mercat vinícola internacional i més de 80.000 persones depenen de la indústria surera als principals països productors del món: Espanya, Portugal, Algèria, Marroc, Itàlia, França i Tunísia.

Les sureres són un ecosistema únic i característic del Mediterrani que fa possible una gestió sostenible i respectuosa amb el medi ambient. Com a mesura de suport al suro, darrerament s'han engegat diverses iniciatives, com la campanya d'un grup ecologista que amb el lema "Posi un tap de suro a la seva vida i ajudi a conservar els boscos" proposa que la gent compri ampolles de vi amb taps de suro.

Per difondre i defensar el suro, com un exemple de producte natural, segur i "ecosostenible", el dia 4 d'agost del 2004, representants del sector surer català es desplaçaren fins al Fòrum de les Cultures de Barcelona. L'alcalde de Palafrugell, localitat amb fortes arrels històriques lligades a aquesta indústria, va representar els municipis que pertanyen a l'àrea del suro i, en el seu discurs, va destacar el model de biodiversitat que caracteritza els boscos d'alzines sureres. A més l'Institut Català del Suro va instal·lar el dia 26 d'abril una alzina surera (*Quercus Suber L.*) a la plaça del Fòrum com a símbol dels productes mediterranis "ecosostenibles". També ha presentat una proposta de nova normativa que obligarà a fer constar a l'etiqueta si una ampolla de vi té el tap de suro o no. Així, el consumidor també podrà triar un vi en funció del tipus de tap.

Però no solament s'utilitza el suro per fer taps, actualment els usos del suro són més nombrosos del que pot semblar a simple vista. Els seus productes es destinen majoritàriament a les següents activitats industrials:

- Construcció en general (aïllament tèrmic i acústic, revestiment, decoració, tabaques...).
- Indústria de refrigeració (cambres i transports).
- Indústria naval (aïllament, revestiment, decoració...).
- Indústria de l'automoció.
- Tapament de líquids en general (taps, discs de suro...).
- Indústria del transport (aïllament tèrmic, acústic i de vibració).
- Maquinària en general (jantes d'estanquitat).
- Indústria del tèxtil.
- Indústria química i farmacèutica (tap i condicionament de productes).
- Indústria pesquera (boies, pneumàtics...).
- Indústria del calçat (soles, talons, plantilles...).
- Embalatges (granulats i llana de suro).

- Fabricació d'articles esportius (raquetes, arts de pesca, panells...).
- Fabricació d'articles per a la llar (caixes per a la conservació, quadres, marcs, material d'escriptori...).

També les noves tecnologies avancen en el tractament més científic de la conservació, producció i explotació racional de les alzines sureres. Diverses empreses i centres d'investigació s'han unit per crear el dispositiu COVELESS que permet mesurar el gruix del suro, detectar els possibles defectes i mostrar quatre nivells de qualitat, en funció de la penetració d'una agulla. A més, per millorar els treballs de la pela del suro, una empresa catalana treballa en la creació d'una màquina de gran precisió que evitarà les ferides a l'arbre i garantirà la qualitat de l'escorça per a futures campanyes.

PREGUNTES SENSE RESPOSTA... DE MOMENT

L'elaboració d'aquesta exposició ha estat apassionant per a nosaltres. Com més ens introduïem en la investigació del món del suro d'Arenys de Mar, més se'ns anaven creant qüestions que ens hagués agradat poder resoldre, però que sobrepassaven els límits d'aquest treball. Seria bo que en futures investigacions d'àmbit local es busquessin respostes a aquestes qüestions. Al mateix temps, volem animar l'alumnat i professorat dels centres d'educació secundària i batxillerat de les zones sureres, a introduir-se en aquest interessant món. Els crèdits de síntesi de l'ESO i els treballs de recerca del batxillerat, poden ser un bon inici.

Només volem assenyalar algunes de les preguntes que ens han quedat al tinter:

- Quin va ser el paper real de les dones en el treball domèstic del suro?
- En gairebé totes les fotografies apareixen nens, quin paper tingué el treball infantil?
- Per què no consta cap associació de tapers d'Arenys de Mar al Govern Civil de Barcelona, mentre que sí existeixen en altres sectors industrials? Això ve condicionat pel fet que fossin empreses fonamentalment familiars? (Annex 8).
- Quina relació té amb el tema l'estranya configuració, gens geogràfica, del Partit Judicial d'Arenys de Mar, feta en plena època d'esplendor del sector taper i que abraça pobles situats al Montseny? (Annex 9).

Aquestes i altres preguntes que suggereix l'exposició "Fent taps..." esperen una resposta. I tant de bo que aquells que llegeixin aquesta breu ressenya puguin dir: ***"Mai més em tornaré a mirar un tap com abans".***

*M. Pilar Royo
Montse Calopa*

Annex 1

Distribució de l'alzina surera a la regió mediterrània

Localització de les àrees silícies a Catalunya

Annex 2

ACTES DE L'AJUNTAMENT D'ARENYS DE MAR (Ordenats per ordre d'aparició a la publicació)

- **Annex 2.14:** Escola d'artesanía; vol. 41; pàg. 106 (15 de juliol del 1940).
- **Annex 2.15:** Problemes sanitaris amb l'aigua; vol. 32; pàg. 205 (15 de agost del 1913). Instal·lació de clavegueres al c/ Sant Joan; vol. 30; pàg. 91 (11 de juny del 1907).
- **Annex 2.1:** Feina per als aturats; vol.33; pàg. 16-17 (28 d'octubre del 1914).
- **Annex 2.2:** Repartiment d'aliments bàsics; vol. 34; pàg. 7 (2 de novembre del 1917).
- **Annex 2.3:** Vaga ferroviària; vol. 32; pàg. 86 (4 d'octubre del 1912).
- **Annex 2.4:** Molèsties;
vol. 31; pàg. 61 (30 de juliol del 1910).
vol. 31; pàg. 106 (12 de gener del 1911).
vol. 31; pàg. 142 (13 de maig del 1911).
- **Annex 2.5:** Instal·lació d'un electromotor al c/ Sant Pere; vol. 39; pàg. 139 (6 de setembre del 1919).
- **Annex 2.6:** Instal·lació d'un electromotor al c/ Nou; vol. 34; pàg. 181 (15 de maig del 1920).
- **Annex 2.7:** Crisi de la indústria; vol. 30; pàg. 81 (14 de maig del 1907).
- **Annex 2.8:** Designació del Sr. Soler com a representant dels industrials surotapers a l'assemblea de Madrid; vol. 30; pàg. 85 (14 de maig del 1907).
- **Annex 2.9:** Agraïment al Sr.Soler per la participació a l'assemblea de Madrid; vol. 30; pàg. 87 (4 de juny del 1907).
- **Annex 2.10:** Utilització del Balneari Lloveras per a una reunió de surotapers; vol. 34; pàg. 109 (12 de setembre del 1907).
- **Annex 2.11:** Suport a la *Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación* de Sant Feliu de Guixols; vol. 34; pàg. 120 (10 de maig del 1919).
- **Annex 2.12:** Telegrama dirigit al ministre d'Hisenda; vol. 35; pàg. 80 (10 d'octubre del 1921).
- **Annex 2.13:** Petició al president de la República sobre els aranzels; vol. 37; pàg. 9 (5 de desembre del 1931).

Annex 3

Padró Arenys 1900

(t):	taper
(ft):	fabricant de taps
(ftp):	fabricant de taps i propietari
(tp):	taper i propietari
(a):	aprenent
(ct):	comerç de taps
(st):	suro taper
(fs):	fabricant de suro

CARRER / núm.	NOM
riera, 4	Nicolas Pórtulas Molinas (t)
riera,10	Miquel Perelló Montasell (t) *nascut a Orsavinyà
riera,18	Lluís Arnau Sanabra (t) Juli Arnau Sanabra (t)
riera,26 D	Domingo Sala Vilà (t) Josep Sala Vilà (t)
riera,76	Alfons Cabot Majó (t)
Passeig Xifré,19	*Andreu Rossell Valls (ft) Josep Rossell Lloveras (fill) (t) *esposa de Palafrugell
ample,5	Joan Tapies Teis Esteve Tapies Baixeras (fill)
ample,6	Camil Umbert Bausa (t) Josep Umbert Soler (fill) (t)
ample,7	Joan Gras Regàs (t)
ample,9	Joan Mulà Castellà (t) *nascut a Palamós Martí Mulà Bohera (t) *nascut a Palafrugell
ample,22	Josep Fors Deás (t)
ample,30	Salvador Maurisi Pons (t) *nascut a Blanes
ample,35	Joan Pons Vivas (t)
ample,37	Francesc Rossell Riera (t)
ample,41	Baldomer Oliveras Ricart (t) *nascut a Agullana
ample,42	Bonaventura Cañellas Clarabuch (ftp) *nascut a S. Iscle Vallalta Josep Cañellas Torrus (nebot) (t)
ample,55	Josep Miquel Torrent (ftp) *nascut a Blanes
ample,59	Miquel Miquel Torrent (ftp) *nascut a Blanes Francisco Castelló (t)
ample,63	Andreu Costa Enriquez (t)
Rial Bareu,8	Andreu Graupera Blanchar (t) *nascut a S Vicenç de Llavaneres

CARRER / núm.	NOM
sant antoni,8	Josep Salions Grané (t) *nascut a Blanes
sant antoni,12	Salvador Simon Sabater (t) *nascut a Palafrugell Conrado Simon Castelló (fill) (t)
sant antoni,19	Joan Batlle Campdepadrós (t)
sant antoni,23	Josep Pórtulas Riera (t)
bareu,3	Joan Domènech Bellsollé (t)
bareu,8	Joan Manresa Martorell (ft) *nascut a Llagostera Federico Manresa Condomines (fill) (t)
bisbe català,17	Miquel Borrell Nogueras (t)
bisbe català,18	Àngel Torrent Rabell (ft)
bisbe català,31	Francisco Gual Oliver (t)
bisbe català,39	Miquel Manresa Martorell (ftp) *nascut a Llagostera
turó,2 4	Cipriano Blanchart Vivet (ftp) Felip Blanchar Campdepadrós (fill) (t)
turó,2 3	Joan Castañer Bombí (t)
turó,2 D	Salvador Vieta Nuri (t)
turó,2	Domingo Tàpies Teis (t)
turó,3	Josep Gili Agulló (tp) Joaquim Gili Vives (fill) (t) Ramon Gili Agulló (t) Josep Gili Mussachs (fill) (t)
turó,5	Andreu Margenat Valls (t)
turó,11	Lluís Pi Vinyals (t)
turó,12	Joaquim Bombí Adué (ft)
margarides,16	Joaquim Bombí Gras (fill) (t)
margarides,18 D	Bonoso Portas Tàpies (t) *nascut a Blanes Rosendo Portas Ferrer (fill) (t) José Puertas Ferrer (fill) (t)
margarides,46 D	Esteve Agell Crusat (t)
olivar,4	Francesc Portas Ferrer (t) *nascut a Blanes
olivar,14	Josep Polls Valls (t) Joaquim Polls Valls (t)
riera,88 T	Joan Borrell Masvidal (t) *nascut a Canet de Mar
riera,108 D	Joan Feliu Cruañas (ft)
riera,116	Josep Arxer Vivet (t)
riera,130	Joan Miró Ribas (t) Josep Miró Barrera (t)
riera,134	Francesc Pruna Soler (t) Josep Pruna Soler (t)
riera,136	Fèlix Borrell Bruguera (ft)
riera,158	Joan Miró Barrera (t)
riera,164	Antoni Regàs Bellsollé (tp) *nascut a Arenys de Munt
riera,172	Ramon Taxonera Buxadé (t)
olivar, 3	Arturo Pórtulas Ribera (t)

CARRER / núm.

NOM

olivar,11	Amadeu Mora Maximo (t)
olivar,13	Josep Ribas Esquerrà (t)
olivar,17	Manel Lloret Ferrer (t)
olivar,19	Emili Ferrer Dalmau (t)
olivar,23	Francesc Aymà Cruells (t)
sant francisc, 3	Jacint Arxer Bux/ss/alieu (t)
sant francisc,7 D	Pau Maresma Vergés (t)
sant francisc,18	Francesc Pesaferri Bou (t)
sant francisc,22	Ramon Rossell Riera (t)
sant francisc,32	Francesc Riera Roig (t)
sant zenon,6 i 8	Manel Ferrer Sagrera (ftp)
sant zenon,10	Joaquim Subirach Nadal (t)
sant zenon,12	Jaume Daumal Fusté (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
	Francesc Daumal Vivas (fill) (t)
sant zenon,14	Cayetà Domènech Bellsollé (t)
sant zenon,16	Salvador Llorens Alsina (t)
sant zenon,20 D	Joan Grau Horta (t)
nou,20 D	Pere Plaja Ponsa (t)
nou,22	Antoni Camps Massuet (t)
nou,23	Manel Torrent Torrent (ft) *nascut a Sant Celoni
nou,26	Isidre Ribas Brucàs (t)
nou,30	Joan Torrent Montasell (t)
nou,32	Manel Plana Pintar (t) *nascut a Blanes
	Josep Plana Burcet (fill) (t) *nascut a Blanes
nou,35	Joaquim Cruaños Salvà (t)
de la font,5	Josep Colomer Nualart (t)
de la font,9	Joan Comas Soler (ft)
de la font,9 D	Francesc Rovira Blanchar (t)
de la font,10	Zenon Domènech Bellsollé
de la font,13	Miquel Verdura Roig (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
de la font,14	Jaume Castañer Cruaños (t)
de la font,22	Joaquim Cruells Arabia (t)
de la font,26	Policardio Martín Fernández (t) *nascut a Talavera de la Reina
	Joan Martín Puig (fill) (t)
	Conrado Martín Puig (fill) (a)
de la font,30	Eusebi Cruells Arabia (ft)
bomba,3	Jacint Hena Plà (t)
bomba,4	Francesc Hena Cassà (t)
	Joaquim Domènech Riera (t)
sant gabriel,1	Bonaventura Espriu Buxadé (t)
sant gabriel,4	Bonaventura Valls Palol (t)
sant gabriel,4 E	Antoni Valls Palol (t)
sant gabriel,8	Pere Margenat Valls (t) *nascut a Vallgorguina
sant gabriel,9	Marià Torroella Oliver (t)
sant gabriel,9 T	Joaquim Soler Portals (t)
sant gabriel,36 D	Joaquim Badia Julià (t) *nascut a Sant Vicenç de Llavaneres
	Josep Badia Llaví (fill) (t)
platja cassà,6	Miquel Montell Fornaguera (t)
platja cassà,12	Jacint Grau Regàs (t)
platja cassà,46	Bonaventura Rovira Calvet (t)
platja cassà,48	Salvador Pica Castañer (t)

CARRER / núm.

NOM

sant joan,4	Rafel Barnadas Carreras (t) *nascut a Cassà de la Selva
	Antoni Barnadas Bordas (fill) (t)
	Francesc Barnadas Bordas (fill) (t)
sant joan,22	Josep Burcet Vieta (t)
vall,4	Joaquim Hena Sala (t)
vall,6	Tomàs Albertí Ballell (t) *nascut a Llagostera
vall,8	Pere Balmaña Bartés (t) *nascut a Santa Cristina d'Aro
vall,22	Joan Ferrer Dotras (t)
vall,26	Jaume Simon Batlle (t)
	Josep Simon Rossell (fill) (t)
vall,27	Francesc Cervera Valls (t)
	Francesc Cervera Massaguer (fill) (t)
vall,31	Joaquim Feliu Joseph (t)
vall,55	Ramon Martí Pera (t)
vall,57	Rafel Malla Ferrer (t)
	Amadeu Malla Ferrer (t)
	Josep Malla Ferrer (t) *nascut a Canet de Mar
vall,65 D	Valentí Clausell Freginals (t)
vall,71	Manel Suñer Riera (t)
munt,42	Josep Torrent Feu (t) *nascut a Sant Celoni
munt,42	Joan Salichs Bordas (t)
	Josep Salichs Bordas (t)
	Antoni Salichs Bordas (t)
munt,48	Narcís Guilà Mayola (t)
munt,49	Joan Valls Barrera (t) *nascut a Canet de Mar
munt,58	Agustí Ribas Carbonell (t) *nascut a Blanes
munt,62	Narcís Solà Soler (t)
	Josep Solà Soler (t)
munt,68	Jacint Ester Grau (t)
bonaire,7	Valentí Senties Torres (t)
bonaire,11	Joan Viñas Vila (t)
bonaire,12	Marià Roca Crusat (t) *nascut a Arenys de Munt
bonaire,16	Josep Roura Alsina (t)
bonaire,18	Sebastià Ferrer Guilló (t) *nascut a Palafrugell
	Antoni Ferrer Costa (fill) (t)
cantalagrella,9	Agustí Gispert Bou (t) *nascut a Sant Feliu de Guíxols
tussol,9	Josep Riera Roca (t)
	Joan Riera Barangé (t)
tussol,12	Josep Vicens Madriguera (t)
tussol,14	Francesc Fontrodona Calcat (t)
tussol,15	Manel Laporta Bosch (t)
tussol,17	Francesc Cervera Crusat (t)
tussol,18	Miquel Lloret Saurí (t)
	Josep Saurí Martí (t)
tussol,21	Antoni Graupera Camps (t)
	Ignasi Graupera Fàbregas (fill) (t)
tussol,23 D	Rafel Simon Rutllant (t) *nascut a Palafrugell
tussol,24	Agustí Lloret Marquès (t)
tussol,29	Martí Fortuny Salvà (t)
tussol,34	Joan Banchs Nualart (t)
	Joan Costa Fornaguera (t)

CARRER / núm.	NOM	CARRER / núm.	NOM
tussol,39	Josep Costa Fornaguera (t)	esglèsia,35	Pere Roura Ferrer (t) *nascut a Mataró
tussol,44	Josep Solà Plà (t)	esglèsia,16	Antoni Bombí Roget (t) Antoni Bombí Castañer (fill) (t) Andreu Bombí Castañer (fill) (t)
sant pere,3	Joan Arabia Boher (t)	esglèsia,56	Hermenegildo Sala Rigau (t) *nascut a Hostalrich
sant rafel,2 D	Segismundo Donadeu Pagès (t)	esglèsia,57	Josep Pujades Roura (t) *nascut a Llíssa de Vall
sant rafel,9	Josep Donadeu Pagès (t)	de la revolució,	Joan Morales Buxadé (t)
sant rafel,13	Zenon Fontrodona Maimir (t)	torre,14	Josep Soler Guisills (tp)
sant rafel,16	Josep Salvà Nogueras (t) *nascut a Sant Andreu de Llavaneres	torre,16	Josep Soler Soler (t)
	Joan Banchs Vivó (ft) *nascut a Canet de Mar	torre,18	Jaume Costa Prats (t)
	Josep Banchs Nualart (fill) (t)	torre,19	Eusebi Martí Flós (t) *nascut a Lloret
sant rafel,21	Benet Forn Gibert (t)	torre,20	Josep Ester Miquel (t)
rial,3	Salvador Gili Agulló (t)	torre,24	Hermenegildo Pigrau Coll (t) *nascut a Portbou
rial,5	Emili Ministrat Ferrer (t) *nascut a La Bisbal	torre,26	Miquel Costa Domènech (t)
rial,7	Alfred Graupera Faurià (t)	torre,28	Pere Soler Brugada (t) *nascut a Massanes
rial,13	Joan Plà Teixidor (t)	torre,29	Francesc Roget Serra (t)
rial,25	Salvio Reclons Fabregà (t)	torre,35	Josep Roget Llobet (fill) (t)
rial,33	Josep Gras Javer (t)	torre,38	Joan Bombí Tomàs (t)
rial,39	Ramon Prat Rovira (t) *nascut a Les Planes	torre,41	Josep Jaurés Costa (t)
	Miquel Prat Solà (fill) (t)	torre,42	Teodoro Font Jubany (t)
rial,45	Joaquim Tapias Feliu (t)	torre,42 D	Josep Teis Genís (t)
rial,49	Marià Fuera Soler (t)		Josep Boada Massot (t) *nascut a Vulpellach
rial,63	Francesc Bombí Roget (t)	torre,49	Francesc Boada Pica (fill) (t)
rial,67	Ignasi Alsina Arter (t)	torre,50	Jaume Boada Pica (fill) (t)
	Ricard Alsina Alsina (fill) (t)	torre,55	Josep Teis Pibernat (t)
	Josep Alsina Alsina (fill) (t)	torre,56	Esteve Estengre Arabia (t)
rial,71	Joaquim Alsina Alsina (fill) (t)	torre,57	Pere Serra Manzanaro (t)
	Joan Pons Burcet (t)	torre,59	Leandre Serra Manzanaro (t)
	Ventura Pons Arxer (fill) (t)		Narcís Casellas Guitart (t) *nascut a Cassà de la Selva
rial,77	Francesc Pons Arxer (fill) (t)		Antoni Bellsollé Piñas (t)
riera,21	Joan Pons Arxer (fill) (t)		Leandre Alsina Astort (t)
riera,45	Josep Buch Campdepadrós (t)		Joan Alsina Manzanaro (fill) (t)
riera,49	Narcís Llobet Palai (t)		Constantino González Astort (germà) (t)
	Lluís Guri Pujals (t)	torre,60	Salvio González Fabregà (t)
riera,59	Pere Graupera Sendra (t)	sant josep,9	Josep Font Pica (t)
	Fidel Graupera Sendra (t)	sant ramon,6	Joan Bombí Roget (t)
riera,83	Baldomer Molinas Pallí (t)	sant ramon,16	Josep Graupera Martí (t) *nascut a Arenys de Munt
riera,107	Nicolau Molinas Verdaguer (t)	sant ramon,18	Pere M ^a Torras Pallí (t)
riera,111	Vicenç Ribas Ribas (t)	sant ramon,22	Pere M ^a Torras Alsina (fill) (t)
	Josep Borrell Bosch (ft)		Casimiro Briera Costa (t)
rial,12	Ramon Riera Cabruías (t)	sant narcís,3	Jaume Camps Massuet (gendre) (t)
esglèsia,11	Joaquim Riera Artigas (fill) (t)	sant narcís,9	Josep Hena Serra (t)
esglèsia,15	Joaquim Barrera Ferrer (t)		Miquel Maymir Alsina (t)
esglèsia,17	Miquel Bràs Boada (t)		
esglèsia,24	Gaspar Bràs Vergés (fill) (t)		
esglèsia,29	Joan Simon Castelló (t)		
	Pere Soler Ribas (t)		
	Josep Roura Soler (t)		
	Jaume Guilà Mayola (t)		

Padró Arenys 1905

Districte:1 Barri:1

riera,4	Nicolau Pórtulas Molinas (t)
riera,10	Miquel Perelló Montasell (t) *nascut a Orsavinyà
riera,40	Joan Masvidal Miquel (t)
ample,3	Cayetà Domènech Bellsollell (t)
ample,5	Joan Tapies Teis (t)
	Esteve Tapies Baxeras (fill) (t)
	Joan Tapies Baxeras (fill) (t)
ample,6	Camil Umbert Bausa (t) *nascut a Tordera
ample,9	Joan Mulà Castellà (t) *nascut a Palamós
	Martí Mulà Boera (t) *nascut a Palafrugell
ample,35	Francesc Rossell Riera (t) *nascut a Arenys de Munt
ample,36	Enric Rosselló Vilà (t) *nascut a Reus
	Vicenç Anglada Bofill (t) *nascut a Tossa
ample,42	Bonaventura Cañellas Clarabuch (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
ample,45	Josep Pórtulas Riera (t)
ample,51	Joan Domènech Bellsollell (t)
ample,55	Josep Miquel Torrent (t) *nascut a Blanes
ample,59	Miquel Miquel Torrent (t) *nascut a Blanes
bareu,8 1r	Andreu Graupera Blanchar (t) *nascut a Llanerers
	Andreu Costa Enriquez (t)
sant antoni,8	Josep Salions Grané (t) *nascut a Blanes
sant antoni,12	Salvador Simon Sabater (t) *nascut a Palafrugell
	Conrado Simon Castellò (fill) (t)
sant antoni,14	Salvador Maurisi Pons (t) *nascut a Blanes
bareu,8	Federic Manresa Condomines (t)
bisbe català,31	Francesc Gual Oliver (t)
bisbe català,33	Baldomer Oliveras Ricart (t) *nascut a Agullan
turó,2	Felip Blanchar Campdepadrós (t)
	Ciprià Blanchar Campdepadrós (t)
	Domingo Tapies Teis (t)
turó,3	Josep Gili Agulló (t)
	Josep Gili Vives (fill) (t)
	Joaquim Gili Vives (fill) (t)
turó,4	Josep Arxer Vivet (t)
turó,5	Ramon Gili Agulló (t)
turó,pis forn	Rafel Malla Ferrer (t)
	Amadeu Malla Ferrer (t)
	Josep Malla Ferrer (t) *nascuts a Canet de Mar
margarides,14	Francesc Portas Ferrer (t) *nascut a Blanes

margarides,16	Joaquim Bombí Adué (ft)
margarides,18	Bonoso Portas Tapias (t)
	Rosenso Portas Ferrer (fill) (t) *nascuts a Blanes
	Josep Portas Ferrer (fill) (t)
margarides,27	Josep Ester Miquel (t)
	Joan Ester Prat (fill) (t)
margarides,44	Esteve Agell Crusat (t)
olivar,14	Josep Polls Valls (t)
	Joaquim Polls Valls (t)
olivar,22	Zenon Fontrodona Maymir (t)

Districte:1 Barri:2

riera,114 2n	Miquel Costa Domènech (t)
riera,134	Francesc Pruna Soler (t)
riera,136	Fèlix Borrell Bruguera (t)
	Julián Bernal Alzuri (t)
riera,142	Hermenegildo Salas Rigau (t) *nascut a l'Estartit
	Francesc Salas Camos (fill) (t) *nascut a Palafrugell
riera,164 D	Antoni Regàs Bellsollell (t) *nascut a Arenys de Munt
olivar,11	Amadeu Mora Maximo (t)
	Francesc Mora Maximo (t)
olivar,13	Josep Ribas Esquerrà (t)
olivar,17	Manel Lloret Ferrer (t) *nascut a Palafrugell
olivar,19	Emili Ferrer Dalmau (t) *nascut a Calella
sant francisc,3 A	Josep Roura Soler (t)
sant francisc,6	Josep Miró Barrera (t)
sant francisc,13	Pau Maresma Vergés (t)
sant francisc,22	Ramon Rossell Riera (t) *nascut a Arenys de Munt
nou,18	Pere Plaja Ponsa (t)
nou,26	Joan Salichs Bordas (t) *nascut a Barcelona
nou,30	Manel Torrent Torrent (ft) *nascut a Sant Celoni
nou,32	Manel Plana Pintar (t) *nascut a Blanes
nou,35	Joaquim Cruaños Salvà (t)
nou,37	Ignasi Alsina Astort (t)
	Ricard Alsina Alsina (fill) (t)
font,6	Francesc Rovira Blanchar (t)
font,9	Joan Comas Soler (t)
font,10	Zenon Domènech Bellsollell (t)
font,13	Miquel Verdura Roig (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
font,20	Joaquim Cruells Arabia (t)
font,24	Jaume Castañer Cruaños (t)
font,30	Francesc Bombí Roget (t)
sant zenon,6	Manel Ferrer Sagrera (ft)

CARRER / núm.**NOM**

sant zenon,8	Pere Ferrer Vergés (t)
sant zenon,10	Joaquim Subirach Nadal (t)
sant zenon,16	Jaume Daumal Fusté (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
sant zenon,16 D	Salvador Llorens Alsina (t)
sant zenon,20	Josep Colomer Nualart (t) *nascut a Arenys de Munt
bomba,3	Joaquim Domènech Riera (t) *nascut a Barcelona
bomba,4	Carles Hena Sala (t)
bomba,5	Pere M ^a Torras Pallí (t)
sant gabriel,1	Bonaventura Espriu Buxadé (t)
sant gabriel,2	Joan Simón Castelló (t)
sant gabriel,8	Pere Margenat Valls (t) *nascut a Vallgorguina
sant gabriel,9	Marià Torroella Oliver (t)
sant gabriel,36	Joaquim Badia Julià (t) *nascut a Sant Vicenç de Llaveneres
platja cassà,6	Miquel Montell Fornaguera (t)
sant joan,22	Josep Burcet Vieta (t)
sant joan,29	Salvador Pica Castañer (t)
d'avall,22	Joan Ferrer Dotras (t)
d'avall,26	Isidre Ribas Brucàs (t) *nascut a Arenys de Munt
	Francesc Pera Ferrer (gendre) (t) *nascut a Tordera
d'avall,28	Alfons Cabot Majó (t)
d'avall,55	Ramon Martí Pera (t)
munt,36	Jacint Grau Regàs (t)
munt,42	Josep Torrent Feu (t) *nascut a Sant Celoni
munt,46	Narcís Guilà Mayola (t)
munt,55	Joaquim Tapies Feliu (t)
munt,58	Agustí Ribas Carbonell (t) *nascut a Blanes
	Jacint Ester Grau (t)
	Josep Roure Alsina (t)
cantalagrella,0 A	Marià Roca Crusat (t) *nascut a Arenys de Munt
cantalagrella,9	Josep Simón Rossell (t)
cantalagrella,20 1r	Jaume Guilà Mayola (t)
cantalagrella,28	Joan Ferrer Dotras (t)
tussol,4	Jaume Simón Battle (t)
tussol,9	Joan Riera Barangé (t)
tussol,14	Francesc Fontrodona Calcat (t)
tussol,17	Francesc Cervera Crusat (t)
tussol,18	Miquel Lloret Saurí (t)
tussol,20	Policardo Martín Fernández (t) *nascut a Talavera de la Reina
	Joan Martín Puig (fill) (t)
tussol,34	Joan Banchs Nualart (t)
	Secundino Banchs Costa (fill) (t)
	Joan Costa Fornaguera (cunyat) (t)
	Josep Solà Plà (t)
tussol,42 D	Joan Arabia Boher (t)
sant pere,3	Josep Donadeu Pagès (t)
sant rafel,2	Valentí Clausell Freginals (t)
sant rafel,7	Salvio Recolons Fabregà (t)
sant rafel,13	Josep Banchs Nualart (t)
sant rafel,16	Marià Fuera Soler (t)
sant rafel,21	Benet Forn Gibert (t)
sant rafel,23	Salvio González Fabregà (t)

CARRER / núm.**NOM**

rial,13	Joan Pla Teixidor (t)
rial,23	Josep Gras Janer (t)
rial,39	Ramon Prat Rovira (t) *nascut a Les Planes
	Miquel Prat Solà (fill) (t)
rial,61	Lluís Guri Puyals (t)
rial,71	Joan Pons Burcet (t)
	Francesc Pons Arxer (fill) (t)
	Francesc Arxer Catà (cunyat) (t)
rial,77	Josep Buch Campdepadrós (t)
rial,81	Antoni Bellsollé Piñas (t) *nascut a Arenys de Munt

Districte:2 Barri:4

riera,21	Joan Llobet Mont (t)
riera,49	Miquel Bras Boada (t)
	Gaspar Bras Vergés (fill) (t)
riera,59	Baldomer Molinas Pallí (t)
riera,83	Vicenç Ribas Ribas (t)
riera,105	Francesc Mainou Coll (t)
	Jaume Mainou Coll (t)
	Josep Mainou Coll (t) *nascuts a Sant Iscle de Vallalta
riera,107	Josep Borrell Bosch (ft)
riera,111	Ramon Riera Cabrisas (t)
rial,12	Joaquim Barrera Ferrer (t)
rial,32	Bonaventura Adrocher Moreix (t) *nascut a Sant Pol de Mar
esglèsia,1	Domingo Sala Vilà (t)
	Francesc Sala Vilà (t)
esglèsia,17	Pere Soler Ribas (t)
esglèsia,35	Pere Roura Ferrer (t) *nascut a Arenys de Munt
esglèsia,40	Francesc Grau Regàs (t)
esglèsia,42	Josep Puig Campdepadrós (t)
	Tomàs Puig Campdepadrós (t)
esglèsia,46	Antoni Bombí Roget (t)
	Antoni Bombí Castañer (fill) (t)
	Andreu Bombí Castañer (fill) (t)
esglèsia,57	Josep Pujadas Roura (t) *nascut a Llísa de Vall
	Josep Pujadas Fornés (fill) (t)
	Jaume Pujadas Fornés (fill) (t)
esglèsia,59	Joan Borrell Masvidal (t) *nascut a Canet de Mar
esglèsia,76	Josep Costa Fornaguera (t)
torre,14	Josep Soler Gusils (t)
torre,19	Joaquim Arabia Corominas (t)
torre,22	Antoni Torras Torras (t)
torre,29	Francesc Roget Serra (t)
torre,35	Joan Bombí Tomàs (t)
torre,41	Teodoro Font Jubany (t)
torre,42 D	Josep Boada Massot (t) *nascut a Vulpellach
	Francesc Boada Pica (fill) (t)
	Jaume Boada Pica (fill) (t)
torre,45	Pere Soler Burgada (t) *nascut a Massanes
torre,55	Pere Serra Manzanaro (t)
torre,56	Narcís Casellas Guitart (t) *nascut a Cassà de la Selva

CARRER / núm.	NOM	CARRER / núm.	NOM
torre,59	Leandre Alsina Astort (t)	sant narcís,9	Miquel Maymir Alsina (t)
torre,63 D	Constantí Alsina Astort (t)	Horta Viscarri	
sant josep,9	Josep Graupera Martí (t)	(afores Llevant)	Hermenegildo Pigrau Coll (t)
sant ramon,22	Josep Font Pica (t)		*nascut a Portbou
sant narcís,3	Jaume Camps Massuet (t)		
	Josep Hena Serra (t)		

Padró Arenys 1910

Districte:1 Barri:1

riera,10	Miquel Perelló Montasell (t) *nascut a Orsavinyà
riera,26 D	Baldomer Molinas Pallí (t) *traslladat a Cassà de la Selva
ample,3	Cayetà Domènech Bellsollé (t)
ample,6	Camil Umbert Bausa (t) *nascut a Tordera
	Josep Umbert Soler (fill) (t)
ample,9	Joan Mulà Castellà (t) *nascut a Palamós
ample,22	Francesc Cervera Crusat (t)
ample,30	Josep Rossell Lloveras (ct)
ample,35 2n	Joan Pons Vivas (t)
ample,37 1	Francesc Rossell Riera (t)
ample,42	Bonaventura Cañellas
	Clarabuschi (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
ample,48	Ramon Martí Pera (t)
ample,50	Teodoro Font Jubany (t) *traslladat a Barcelona
ample,55 i 55 D	Josep Miquel Torrent (ft) *nascut a Blanes
	Josep Miquel Saurí (fill) (t)
ample,59	Miquel Miquel Torrent (t) *nascut a Blanes
	Miquel Miquel Riera (fill) (t)
rial bareu,8	Josep Miró Barrera (t)
c/bareu,8	Joan Manresa Martorell (t) *nascut a Llagostera
c/bareu,15	Vicenç Anglada Bofill (t) *nascut a Tossa
antoni,8	Josep Salions Grané (t) *nascut a Blanes
	Joaquim Salions Roura (fill) (t)
bisbe català,17	Miquel Borrell Nogueras (t)
bisbe català,43	Enric Rosselló Vilà (t) *nascut a Reus
	Sebastià Boleda Odena (sogre) (t) *nascut a Vilavertr
turó,2 baix	Ciprià Blanchar Vivet (t)
	Felip Blanchar Campdepadrós (fill) (t)
	Ciprià Blanchar Campdepadrós (fill) (t)
turó,3	Josep Gili Agulló (t)
	Josep Gili Vives (fill) (t)
	Joaquim Gili Vives (fill) (t) *traslladat a Sabadell
turó,5	Ramon Gili Agulló (t)

turó,37	Andreu Graupera Blanchart (t) *nascut a Sant Vicenç de Llanerars
margarides,12	Domingo Sala Vilà (t)
	Josep Sala Vilà (t)
margarides,16	Joaquim Bombí Adué (ft)
	Joaquim Bombí Gras (t)
margarides,18	Francesc Portas Ferrer (t) *nascut a Blanes
olivar,14	Josep Polls Valls (t)
	Joaquim Polls Valls (t)
olivar,22	Zenon Fontrodona Maymir (t)

Districte:1 Barri:2

riera,108 D	Josep M ^a Feliu Ferrer (t)
riera,134	Francesc Pruna Soler (t) *nascut a Arenys de Munt
riera,104 D	Antoni Regàs Bellsollé (t) *nascut a Arenys de Munt
olivar,13	Josep Ribas Esquerrà (t)
olivar,17	Manel Lloret Ferrer (t) *nascut a Llagostera
olivar,19	Emili Ferrer Dalmau (t) *nascut a Calella
sant francisc,3D	Josep Roura Soler (t)
nou,18	Manel Torrent Torrent (t) *nascut a Sant Celoni
	Joan Torrent Montasell (nebot) (t)
nou,26	Joan Salichs Bordas (t) *nascut a Barcelona
nou,30	Ignasi Alsina Astort (t)
nou,35	Antoni Camps Massuet (t)
font,2	Joaquim Soler Portals (t)
font,9	Joan Comas Soler (ft)
font,10	Zenon Domènech Bellsollé (t)
font,13	Salvador Pica Castañer (t)
font,18 1	Salvador Llorens Alsina (t)
font,24	Bonaventura Ribas Camps (t)
sant zenon,8	Manel Ferrer Sagrera (ft)
sant zenon,10	Joaquim Subirach Nadal (t)
sant gabriel,1	Bonaventura Espriu Buxadé (t)
sant gabriel,8	Pere Margenat Valls (t) *nascut a Dosrius
sant gabriel,28	Joaquim Domènech Riera (t) *nascut a Barcelona *traslladat a Canet de Mar

CARRER / núm.

NOM

Districte:2 Barri:3

sant joan,22	Josep Burcet Vieta (st)
dr. robert,28 i 28 D	Jaume Camps Massuet (ft)
dr. robert,34	Narcís Guilà Mayola (t)
	Jaume Guilà Mayola (t)
	*traslladat a Buenos Aires
dr. robert,37	Josep Pórtulas Riera (t)
d'en riera,6	Baldomer Oliveras Ricart (t)
	*nascut a Agullana
pi i maragall,58	Agustí Ribas Carbonell (t)
	*nascut a Blanes
pi i maragall,68	Jacint Ester Grau (t)
bonaire,3 i 3 D	Francesc Gual Oliver (t)
bonaire,18 i 18 D	Francesc Cervera Valls (t)
cantalagrella,30	Joan Ferrer Dotras (t)
tussol,9	Joan Riera Barangé (t)
tussol,13	Pere M ^a Torras Pallí (t)
tussol,20	Policardo Martín Fernández (t)
	*nascut a Talavera de la Reina
	Joan Martín Puig (fill) (t)
	Conrado Martín Puig (fill) (t)
tussol,23	Josep Vicenç Madriguera (t)
tussol,39	Miquel Lloret Saurí (t)
	*traslladat a Canet de Mar
tussol,39 D	Ricard Alsina Alsina (t)
sant pere,3	Joan Arabia Boher (t)
sant pere,74	Josep Maynou Coll (t)
	*nascut a Sant Iscle de Vallalta
sant rafel, 2 D	Rafel Malla Ferrer (t)
	Amadeu Malla Ferrer (t)
	*nascuts a Canet de Mar
sant rafel,13	Salvio Recolons Fabregà (t)
sant rafel,31 1r	Casimir Bofill Vilà (t)
	*nascut a Tossa
	*traslladat a Tordera
rial,13	Joan Plà Teixidor (t)

CARRER / núm.

NOM

rial,61	Secundino Banchs Costa (t)
	Joan Costa Fornaguera (onde) (t)
rial,85	Joaquim Tapias Feliu (t)

Districte:2 Barri:4

riera,21	Joan Llobet Mont (t)
riera,105	Jaume Mainou Coll (t)
	Melitono Mainou Coll (t)
	*nascuts a Sant Iscle de Vallalta
riera,111	Ramon Riera Cabrisas (t)
	Joaquim Riera Artigas (fill) (t)
rial,12	Joaquim Barrera Ferrer (t)
rial,52 D	Nicolau Pórtulas Molinas (t)
església,13	Joan Massuet Pinós (t)
	Josep Salvà Nogueras (t)
	*nascut a Sant Andreu de Llavaneras
església,35 i 35 D	Pere Roura Ferrer (ft)
	*nascut a Mataró
església,46 i 46 D	Antoni Bombí Roget (t)
	Antoni Bombí Castañer (fill) (t)
	Andreu Bombí Castañer (fill) (t)
església,57	Josep Pujadas Fornés (t)
	Jaume Pujadas Fornés (t)
església,59	Jaume Borrell Masvidal
	*nascut a Canet de Mar
església,76	Josep Costa Fornaguera (t)
torre,19	Joaquim Arabia Corominas (t)
torre,29	Francesc Roget Serra (t)
torre,55	Leandre Serra Manzanaro (t)
torre,56	Narcís Casellas Guitart (t)
	*nascut a Cassà de la Selva
torre,59	Leandre Alsina Astort (t)
	Constantí Alsina Astort (t)
torre,63	Josep Graupera Martí (t)
sant josep,9	Josep Font Pica (t)

Padró Arenys 1915**Districte:1 Barri:1**

josep A.clavé,38 D	Joan Molà Castellà (t)	c/bareu,2 D	Francesc Prat Yellestich (t)
	*nascut a Palamós	c/bareu,8	Joan Manresa Martorell (t)
josep A.clavé, 42	Bonaventura Cañellas Clarabuch (ft)		*nascut a Llagostera
	*nascut a Sant Iscle de Vallalta	c/bareu,13	Francesc Pruna Soler (t)
josep A.clavé,48	Ramon Martí Pera (t)	bisbe català,4	Francesc Pons Arxer (t)
josep A.clavé,55	Josep Miquel Torrent (ft)	bisbe català,36	Josep Maynou Coll (t)
	*nascut a Blanes		Meliton Maynou Coll (t)
	Josep Miquel Saurí (fill) (t)		*nascuts a Sant Iscle de Vallalta
josep A.clavé,59	Miquel Miquel Torrent (ft)	turó,2 T i 2 E	Ciprià Blanchart Campdepadrós (t)
	*nascut a Blanes	turó,3	Josep Gili Agulló (t)
sant antoni,8	Josep Salions Grané (t)		Josep Gili Vives (fill) (t)
	*nascut a Blanes	margarides,11	Domingo Sala Vilà (t)
	Joaquim Salions Roura (fill) (t)	margarides,18 D	Josep Sala Vilà (t)
			Francesc Portas Ferrer (t)
		margarides,40	*nascut a Blanes
			Joaquim Barrera Ferrer (t)

CARRER / núm.

NOM

Districte:1 Barri:2

riera,108 D	Josep M ^a Feliu Ferrer (ft)
olivar,13	Josep Ribas Esquerrà (t)
olivar,19	Emili Ferrer Dalmau (t)
nou,30	Ignasi Alsina Astort (t) *traslladat a Badalona
nou,35	Josep Miró Barrera (t)
font,9	Joan Comas Soler (t)
	Josep M ^a Colomer Comas (net) (t)
	Rosa Colomer Comas (neta) (t)
font,13	Miquel Verdura Roig (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
	Joan Verdura Riera (fill) (t)
font,18 1r	Salvador Llorens Alsina (t) *traslladat a Mataró
sant zenon,8	Manel Ferrer Sagrera (ft)
	Pere Ferrer Vergés (fill) (t)
sant zenon,10	Joaquim Subirach Nadal (t)
sant gabriel,1	Bonaventura Espriu Buxadé (t)
sant gabriel,2	Joan Simón Castelló (t)
sant gabriel,8	Pere Margenat Valls (t) *nascut a Alfà
sant gabriel,12	Josep Font Pica (t)

Districte:2 Barri:3

dr. robert,15	Miquel Montell Fornaguera (t)
dr. robert,26	Francesc Pesaferrer Bou (t) *nascut a Tordera
dr. robert,28 i 28 D	Jaume Camps Massuet (t)
d'en riera,4	Josep Colomer Nualart (t) *nascut a Arenys de Munt
pi i maragall,48 T	Andreu Graupera Blanchar (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
pi i maragall,68	Jacint Ester Grau (t)
bonaire,3	Pere M ^a Torras Pallí (t)

CARRER / núm.

NOM

bonaire,16	Josep Roura Alsina (t)
antoni torrent,9	Joan Riera Barangé (ft)
antoni torrent,39	Policardo Martín Fernández (t) *nascut a Talavera de la Reina
antoni torrent,42	Narcís Guilà Mayola (t)
sant rafel,2 D	Rafel Malla Ferrer (t)
	Amadeu Malla Ferrer (t) *nascuts a Canet de Mar
sant rafel,13	Salvio Recolons Fabregà (t)
sant rafel,16	Josep Banchs Nualart (t)
rial,13	Joan Pla Teixidor (t)
rial,77	Josep Buch Campdepadrós (t)

Districte:2 Barri:4

riera,21	Joan Llobet Mont (t)
riera,111	Ramon Riera Cabrisas (t)
	Joaquim Riera Artigas (fill) (t)
torre,14	Josep Soler Gusils (ft)
torre,19	Joaquim Arabia Corominas (t)
torre,29	Francesc Roget Serra (t)
torre,45	Francesc Cervera Crusat (t)
torre,55	Pere Serra Manzanaro (t)
	Leandre Serra Manzanaro (t)
torre,63 D	Josep Graupera Martí (t) *nascut a Arenys de Munt
església,13	Joan Massuet Pinós (t)
església,17	Pere Soler Ribas (ft)
església,24	Joaquim Tapias Feliu (t)
	Zenon Tapias Feliu (t) *traslladat a França
església,76	Josep Costa Fornaguera (t)
sant ramon,18	Josep Salvà Nogueras (t) *nascut a Llaveneras
sant ramon,22	Manel Torrent Torrent (ft) *nascut a Sant Celoni
josep baralt,24	Enric Rosselló Vilà (ft) *nascut a Reus

Padró Arenys 1920**Districte:1 Barri:1**

josep A.clavé,6	Camil Umbert Bausa (t) *nascut a Tordera
josep A.clavé,22	Pere Serra Manzanaro (t)
	Leandre Serra Manzanaro (t)
josep A.clavé,43	Joan Mulà Castellà (t) *nascut a Palamós
josep A.clavé,50	Bonaventura Cañellas Clarabuch (ft) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
josep A.clavé,56	Ramon Martí Pera (t)
josep A.clavé,61	Josep Miquel Torrent (t) *nascut a Blanes
	Josep Miquel Sauri (fill) (t)
josep A.clavé,67	Miquel Miquel Torrent (ft) *nascut a Blanes
	Miquel Miquel Riera (t)

sant antoni,10	Josep Rosselló Bolada (fs) *nascut a Sant Celoni
margarides,5	Josep Sala Vilà (t)
olivar,24	Zenon Fontrodona Maymir (t)

Districte:1 Barri:2

riera,124	Josep M ^a Feliu Ferrer (ft)
olivar,9	Salvador Nicolau Busquets (t)
olivar,13	Josep Ribas Esquerrà (t)
olivar,19	Emili Ferrer Dalmau (t) *nascut a Calella
nou,28	Baldomer Oliveras Ricart (t) *nascut a Agullana
font,2	Joaquim Soler Portals (t)
font,11	Joan Comas Soler (ft)

CARRER / núm.	NOM
font,18 baix	Ignasi Alsina Astort (t)
font,30	Francesc Bombí Roget (ft)
sant zenon,16	Joaquim Subirach Nadal (t)

Districte:2 Barri:3

jaume borrell,4	Josep Burcet Vieta (t)
dr. robert,24	Sebastià Dalmau Trias (fs) *nascut a Escalanyà
dr. robert,40	Jaume Camps Massuet (ft)
escolàpies,6	Amador Barrera Ferrer (t)
escolàpies,12	Francesc Roget Serra (t)
antoni torrent,9	Joan Riera Barangé (t)
antoni torrent,13	Gaspar Alomar Artigas (t) *nascut a Arenys de Munt
baixada sant rafel,4	Rafel Malla Ferrer (t) *nascut a Canet de Mar

CARRER / núm.	NOM
---------------	-----

Districte:2 Barri:4

riera,67	Fidel Graupera Saura (t)
riera,149	Joaquim Riera Artigas (t)
església,20	Joaquim Tapias Feliu (t)
església,80	Josep Costa Fornaguera (t)
torre,10	Jaume Mainou Coll (ft)
torre,35	Josep Font Pica (t)
torre,40	Francesc Pruna Soler (t) *nascut a Arenys de Munt
torre,45	Francesc Cervera Crusat (t)
torre,51	Joan Munt Regincós (t) *nascut a Begur
sant josep,9	Pere M ^a Torras Pallí (t)
josep baralt,24	Josep Portas Ferrer (t)

Cens població 1922

	VEÏNS	DOMICILIATS	TOTAL
HOMES	1142	991	2133
DONES	366	2139	2505
			TOTAL POBLACIÓ: 4638

Cens població 1923

	VEÏNS	DOMICILIATS	TOTAL
HOMES	1219	1043	2262
DONES	393	2269	2662
			TOTAL POBLACIÓ: 4924

CARRER / núm.	NOM	CARRER / núm.	NOM
1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4
5	5	5	5
6	6	6	6
7	7	7	7
8	8	8	8
9	9	9	9
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	16
17	17	17	17
18	18	18	18
19	19	19	19
20	20	20	20
21	21	21	21
22	22	22	22
23	23	23	23
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28
29	29	29	29
30	30	30	30
31	31	31	31
32	32	32	32
33	33	33	33
34	34	34	34
35	35	35	35
36	36	36	36
37	37	37	37
38	38	38	38
39	39	39	39
40	40	40	40
41	41	41	41
42	42	42	42
43	43	43	43
44	44	44	44
45	45	45	45
46	46	46	46
47	47	47	47
48	48	48	48
49	49	49	49
50	50	50	50
51	51	51	51
52	52	52	52
53	53	53	53
54	54	54	54
55	55	55	55
56	56	56	56
57	57	57	57
58	58	58	58
59	59	59	59
60	60	60	60
61	61	61	61
62	62	62	62
63	63	63	63
64	64	64	64
65	65	65	65
66	66	66	66
67	67	67	67
68	68	68	68
69	69	69	69
70	70	70	70
71	71	71	71
72	72	72	72
73	73	73	73
74	74	74	74
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
82	82	82	82
83	83	83	83
84	84	84	84
85	85	85	85
86	86	86	86
87	87	87	87
88	88	88	88
89	89	89	89
90	90	90	90
91	91	91	91
92	92	92	92
93	93	93	93
94	94	94	94
95	95	95	95
96	96	96	96
97	97	97	97
98	98	98	98
99	99	99	99
100	100	100	100

Padró Arenys 1924

riera,10	Montasell (t) *nascut a Orsaviña
josep A.clavé,22	Leandre Serra Manzanaro (t)
josep A.clavé,56	Ramon Martí Serra (t)
josep A.clavé,61	Josep Miquel Torrent (t) *nascut a Blanes
	Josep Miquel Saurí (t)
sta. Rita,11	Emili Colls Antonia (t) *nascut a La Bisbal
baixada del turó,4	Joaquim Polls Valls (t)
margarides,28	Enric Cassà Casademunt (t) *nascut a Cassà de la Selva
margarides,48	Modest Ortuño Albertos (peó) Àngel Ortuño Albertos (peó) *nascuts a València
olivar,10	Zenon Fontrodona Maimir (t)

dr, robert,40	Jaume Camps Massuet (ft)
bonaire,16	Josep Roura Alsina (t)
escolàpies,12	Francesc Roget Serra (t)
antoni torrent,9	Joan Riera Barangé (ft)
antoni torrent,11	Josep Torrent Feu (t)
	*nascut a Sant Celoni
sant pere,37	Francesc Maynou Coll (t)
	*nascut a Sant Iscle
baixada sant rafel,4	Rafel Malla Ferrer (t)
	*nascut a Canet de Mar
sant rafel,21	Salvador Recolons Fàbregà (t)
sant rafel,22	Josep Banchs Nualart (t)
sant rafel,34	Antoni Font Ametller (t)
afores ponent,24	Joan Plana Burcet (t)
	*nascut a Blanes

District:1 Barri:1

riera,134	Joan Mulà Castellà (t) *nascut a Palamós
olivar,13	Josep Ribas Esquerrà (t)
nou,28	Baldomer Oliveras Ricart (t) *nascut a Agullana
font,11	Joan Comas Soler (t) Josep Mª Colomer Comas (net) (t)
font,17	Miquel Verdura Roig (t) *nascut a Sant Iscle de Vallalta
font,30	Francesc Bombí Roget (t) Joan Bombí Masvidal (t)
sant zenon,16	Joaquim Subirach Nadal (t)
sant gabriel,21	Marià Torroella Olivé (t)

District:2 Barri:3

platja cassà,14	1r-1	Salvador Nualart Busquets (t)
jaume borrell,4		Josep Burcet Vieta (t)
sant joan,31		Fidel Graupera Cendra (t)

Districte:2 Secció:4

riera,95	Francesc Fontrodona Calcat (t)
riera,149	Joaquim Riera Artigas (t)
església,15	Joan Massuet Pinós (t)
església,20	Joaquim Tapias Feliu (t)
església,80	Josep Costa Fornaguera (t)
torre,35	Josep Font Pica (t)
torre,57	Polícarpio Martín Fernández (t)
	*nascut a Talavera de la Reina
torre,10	Jaume Mainou Roig (t)
	Meliton Mainou Coll (fill) (t)
	*nascuts a Sant Isde de Vallalta
torre,40	Francesc Pruna Soler (t)
	*nascut a Arenys de Munt
sant josep,9	Pere M ^a Torras Pallí (t)
sant ramon,16	Josep Salvà Nogueras (t)
	*nascut a Llanereres
josep baralt,24	Josep Portas Ferrer (t)
sant narcís,7	Pere Gay Reventós (t)
	Salvador Gay Reventós (t)
	*nascuts a Barcelona

POBLACIÓ DE DRET 1924

HOMES: 2.142
DONES: 2.562
TOTAL: 4.704

POBLACIÓ DE FET 1924

HOMES: 2.142
DONES: 2.562
TOTAL: 4.704

CARRER / núm.	NOM	CARRER / núm.	NOM
Padró Arenys 1940		Padró Arenys 1945	
		Districte:1 Barri:1	
josep A.clavé,61	Josep Miquel Saurí (t)	josep A.clavé,61	Josep Miquel Saurí (t)
josep A.clavé,67	Miquel Miquel Riera (t)	olivar,16	Josep Polls Valls (t)
olivar,16	Josep Polls Valls (t)	sant antoni,12	Antoni Torras Torras (t)
sant antoni,12	Antoni Torras Torras (t)		
primo de rivera,59	Josep Burcet Vieta (t)		
sant narcís,27	Bonaventura Valls Palol (t)		
		Districte:2 Barri:4	
		sant Josep,19	Joan Costa Fornaguera (t)

POBLACIÓ DE DRET 1945			POBLACIÓ DE FET 1945	
	VEÏNS	DOMICILIATS		
HOMES:	1.597	826	TOTAL: 2.423	HOMES: 2.423
DONES	1.149	2.003	TOTAL: 3.152	DONES: 3.152
				TOTAL: 5.575

Padró Arenys 1950		Padró Arenys 1955	
josep A.clavé,	Josep Miquel Saurí (t)	josep A.clavé,61	Josep Miquel Saurí (t)
olivar,16	Josep Polls Valls (t)	olivar,16	Josep Polls Valls (t)
Districte:2 Barri:3			
primo rivera,55	Francesc Mainou Coll (t)		
	*nascut a Sant Iscle de Vallalta		

POBLACIÓ DE DRET 1955			POBLACIÓ DE FET 1955	
	VEÏNS	DOMICILIATS		
HOMES:	1.975	851	TOTAL: 2.826	HOMES: 2.826
DONES:	1.167	2.211	TOTAL: 3.378	DONES: 3.378
				TOTAL: 6.204

Annex 4

EL PROGRAMA FEDERAL DE 1894 volia:

“libres el pensamiento, la conciencia y los cultos... garantizados la vida y el trabajo; inviolables la personalidad, el domicilio y la correspondencia; abolida la pena de muerte; perseguida sin piedad la vagancia... La voluntad del pueblo como único origen legítimo del poder público... La Nación dividida en Regiones y las Regiones en municipalidades... Separada la política de la administración... Voluntario el ejército en tiempos de paz y obligatorio en tiempos de guerra... Atendida especialmente la instrucción pública; libre y laica la enseñanza... Aplicados a la enseñanza y las obras públicas los 40 millones del culto y clero... Subordinado siempre el disfrute de la tierra, como propia de todos los hombres a los intereses generales; entregadas a comunidades obreras las tierras públicas, las que los propietarios hayan dejado incultas durante más de cinco años... Establecido el minimum de los salarios...”

De la Història de Catalunya, dirigida per Pierre Vilar, Volum VI. Edicions 62. Barcelona, 1987

Annex 5

Ingressos	
Jornal del marit (290 dies a 14 rals)	1.015,- pta.
Entregues dels fills (52 setmanes a 19 pta.)	988,- "
Benefici en el consum de la cooperativa	37,- "
Total	2.040,- pta.
Despeses	
Lloguer de casa (3 duros al mes)	180,- pta.
Alimentació de tots (unes 26 pta. a la setmana)	1.352,- "
Vestir i calçar del matrimoni, i algun regal per a les noies	130,- "
Entreteniment del mobiliari (comprentent-hi les compres del que manca)	60,- "
Metge i germandat	22,- "
Despeses del cap de casa (fumar, begudes, casino, etc.)	120,- "
Diversions (cinematograf, teatre, etc.)	50,- "
Imprevistos	36,- "
Total	1.950,- pta.

Annex 6

Nombres con que son conocidos los tapones en la fabricacion.	DIMENSIONES	
	Longitud. Milímetros.	Diámetro. Milímetros.
Boatas.	70	50
Medias boatas.	70	45
Sodás.	40	40
Trefinos gruesos.	55	30
» pequeños.	55	25
Modelo.	45	25
» pequeño.	45	20
Surfinos.	45	15
Pontudos.	45	25
Tapones de 18 líneas.	40	25
» cortos de 15 líneas.	35	25
» pontudos.	35	25
» topetes.	45	15
» » pontudos.	45	15
» » » de 10 líneas.. . . .	24	15
» » homeopáticos.	16	5
Bondas.	25	de 50 á 170
Tapones de tonel.	25	de 30 á 50

Annex 7

Expedicions a l'Havana **d'Arxer Hnos. y Cía. De Lloret de Mar**

DATA	NUM. BALES	PES NET (HG)	NUM. DE TAPS	PREU (PTA)	TOTAL (PTA)
28.08.1909	9	422	246.000	1,50/4,00	486,10
10.07.1909	37	1.701	944.000	1,10/9,25	1.630,45
10.09.1909	62	1.744	870.000	1,00/8,00	1.380,00
25.09.1909	14	716	308.000	1,10/4,50	519,60
14.03.1910	7	313	135.000	7,00/11,00	1.495,00
29.07.1910	32	1.491	698.000	1,15/9,00	1563,60
TOTALS	161	6.387	3.301.000		4.074,75

NOTA: l'anotació Preu (pta) que apareix en el quadre s'ha d'entendre preu en pessetes per 1000 taps.

Expedicions a Alemanya **d'Arxer Hnos. y Cía. De Lloret de Mar**

DATA	DESTINACIÓ	DESTINATARI	MARCA	Nº	PES (kg)	BALES	TRANS.	VALOR (f.f)
13.03.09	Kreuznach	Emil Stern	E.S	63/64	100	2	F.T	450
05.04.09	Magdebourg	C.F Schmidt	C:F:S	260/261	134	2	F.T	300
07.05.09	Essen-Ruhr	G.Eimeshoff	G.H.E	30/31	63	2	F.T	100
12.05.09	Kreuznach	Emil Stern	E.S	65/66	198	2	F.T	975
12.05.09	Frankfurt	G.Praechter Cº	G.P.C	58/62	318	5	F.T	825
18.05.09	Köln	J. Schilz M	J.S.M	353/362	181	10	F.T	490
28.05.09	Rüdesheim	Ed.Wupperman	E.W	112/116	153	5	F.T	756
28.05.09	Frankfurt	Heimich Lucius	H.L	2325	69	1	F.T	204
28.05.09	Frankfurt	Louis Diensbach	L.D	58	77	1	F.T	110
19.06.09	Köln/Coblenz	Wilhelm Kamp	W.K	25/26	79	2	Est blanes	320
19.06.09	Köln/Rhein	H.J.Schmitz	H.J.S	100/101	124	2	F.T	360
30.06.09	Köln/Rhein	H.J.Schmitz	H.J.S	102/103	116	2	F.T	340
16.07.09	Frankfurt/M.	L.Dienstbach	L.D	59/62	92	4	F.T	220
06.08.09	Frankfurt/M.	Heinrich Appel	H.A	5	77	1	F.T	245
06.08.09	Köln/Rhin	H.J.Schmitz	H.J.S	104/105	120	2	F.T	360
21.08.09	Kitzingen/M	Ph J Munk	J.P.M	14	47	1	Est blanes	265
02.10.09	Rüdesheim/R	Ed.Wupperman	E.W	117/119	85	3	F.T	412
02.10.09	Würzburg/B	Ebert & Jacobi	E.J	13	78	1	F.T	113
18.10.09	Frankfurt/M	G.Praechter & Cº	G.P.C	63/68	376	6	F.T	975
18.10.09	Mainz	A Hochgesand	A.H	3	65	1	F.T	170
26.10.09	Würzburg/M	Ebert & Jacobi	E.J	14	71	1	F.T	115
25.11.09	Köln/Rhein	H J Schmitz	H.J.S	106	57	1	F.T	190
					2680	57		8.295

Annex 8

ASSOCIACIONS REGISTRADES AL GOVERN CIVIL DE BARCELONA ARENYS DE MAR 1900-1954

288. Fabril de obreros del género de punto (1912) NR.7684

293. Obreros vidrieros (1913) NR.7739

435. Sociedad de obreros curtidores (1918)NR.9385

545. Sindicato profesional de obreros del género de punto (1920) NR 10317

553. Agrupación de horticultores (1920) NR 10373

“Redención” Sociedad Cooperativa obrera de consumo y producción (1918) NR 9414

No consta ninguna de Arenys de Munt

201. S.Celoni: Unión obrera corchera (1912) NR.7.045

ASSUMPTA RODÓN I VALLS : “*Inventari de les Associacions polítiques, sindicals i obreres inscrites en el Govern Civil de Barcelona, 1887-1936*”. Barcelona, 15.03.1982

Annex 9

CONFIGURACIÓ DEL PARTIT JUDICIAL D'ARENYS DE MAR SEGONS EL REIAL DECRET DE 21 DE ABRIL DE 1834

Arenys de Mar
Arenys de Munt
Callela y el Santuario de
Santa María del Socós
Campins
Canet de Mar
Fogás de Tordera
Fuirosós
Gualba
Malgrat
Montnegre
Olsinellas
Orsaviñá
Palafolls
Partegás
Pineda
Remiñó
San Celoni

San Ciprian de Vallalta
San Esteban de Palau Tordera
San Hiscle de Vallalta
San Pedro de Riú
San Pol de Mar
Santa María de Palau Tordera
Santa Susana
Tordera
Trentapasos
Vallguorguina
Vallmañá
Vilalba, Saserra y el Santuario
de nuestra Señora del Corredó
Vilardell

EL PARTIT JUDICIAL ACTUALMENT

Arenys de Mar
Arenys de Munt
Calella
Canet de Mar
Fogars de la Selva
Malgrat de Mar
Palafolls
Pineda de Mar
Sant Cebrià de Vallalta
Sant Iscle de Vallalta
Sant Pol de Mar
Santa Susanna
Tordera

Annex 10

ALCORNQUE, CORCHO, TAPON

José Mª Valeta y Castelló

Cuando el Alcornque se encuentra con la savia ascendente (en este país desde Junio á mediados de Agosto), se practica con una acha á lo largo del tronco una incisión de la profundidad necesaria hasta llegar á la parte leñosa, y luego dos horizontales circundando el tronco, una al arranque de las ramas en su parte inferior, y otra á flor de tierra, y según la altura del tronco se practica otra al media. Luego se introduce entre el sistema cortical y leñoso un palo que tiene el extremo en forma de cuña; con la mano derecha se va golpeando la corteza esteriormente con el mango del hacha, y con la izquierda se procura que la cuña la vaya desgajando.

Extraído ya el corcho del Alcornque, vá á manos del fabricante el cual en primer lugar le separa la capa leñosa que tiene en su parte exterior, á cuyo fin moja las planchas con agua y luego las calienta al fuego, y con un instrumento llamado raspeta, hace saltar toda aquella parte que dificultaria las operaciones sucesivas.

En este estado se sujeta al agua hirviendo en una caldera dispuesta de tal manera que sobre la misma hay una polea al extremo de una palanca movable, con cuyo mecanismo se bajan sin grande esfuerzo los haces de planchas de corcho dentro la caldera y por el mismo sistema se sacan despues de haber estado en contacto con el agua hirviendo unos tres cuartos de hora.

Dispuesto el corcho de esta manera y despues de haber estado una temporada en reposo, entra el Cuadrador (Carrador), el cual con una cuchilla rebanadora corta las planchas en tiras transversales de lo largo que ha de tener el tapon.

En este estado se ponen los cuadrados en la caldera con agua hirviendo, se sacan, se amontonan en una parte húmeda rociándoles con agua fria y se dejan en reposo unos días. Luego los toman los aprendices y cortan las cuatro aristas laterales (escairar), para darlos al que propiamente se llama Taponero.

El Taponero utiliza una cuchilla de 9 centímetros de anchura por 23 de largo que coloca con la mano derecha en la muesca de una espiga de hierro que hay en la parte exterior de la mesa de trabajo (taulell), de manera que forme ángulo agudo con el cuerpo del operario, pone el cuadrado con la mano izquierda, por una de sus caras laterales al filo de la cuchilla, imprimiendo á dicho cuadrado con aquella mano y pulgar de la derecha un movimiento de rotación, dejandolo perfectamente redondeado.

Cada tapon que se hace, se pasa la cuchilla sobre una plancha de boj, para mantener siempre el filo limpio y afinado. El taponero tienen tambien á su alrededor tantos cestos cuantas sean las clases de tapones que vaya elaborando.

Annex 11

CRONOLOGIA DEL SURO

CRONOLOGIA AL MÓN

1740

1740 -1750. Llagostera. S'instal·la en aquesta població un home de nacionalitat francesa. Curiosament demana als veïns trossos de suro. Més tard descobriren que durant les hores que es passava tancat a la seva habitació treballava el suro.

1750. Palafrugell. Comença la indústria del suro.

1760. Molts propietaris catalans de pinedes i vinyes arrenquen els arbres per cultivar alzines sureres.

1776. Declaració d'independència de Nord-Amèrica.

1789. Revolució Francesa. Primera Declaració de Drets de l'home.

1800

1814. Augmenta el negoci de vins a França i de la cervesa a Anglaterra. Augmenta la venda de taps i es fa necessari buscar matèria primera en altres llocs (Extremadura, Andalusia...)

1814. Derrota de Napoleó i Congrés de Viena.

1840. Industrials catalans instal·len fàbriques sureres a Andalusia.

1837. A Gran Bretanya comença el regnat de la reina Victòria.

1850

1850. Els taps catalans adquireixen importància a Europa i s'exigeix més qualitat i varietat

1870. Hi ha indústria surera a 90 poblacions, 650 fàbriques i 8.000 treballadors del suro, 4.000 dels quals a Girona.

1872. Josep Raventós inicia la producció de cava.

1875. Als EUA s'utilitzen màquines per treballar el suro procedent de Portugal i Extremadura. S'introdueix maquinària que abarateix el procés en un 62 %. Els obrers protesten.

1879. Es forma la Junta de Defensa de la Indústria Tàpera formada per treballadors, fabricants i propietaris de suro.

1880. Es crea a Sant Feliu de Guíxols la Junta de Defensa de la Producció de la Indústria Surera.

1882. Es descobreix a Alemanya la utilitat del suro aglomerat per revestir parets, terres i cambres frigorífiques.

1861. Emancipació dels servents a Rússia.

1865. Abolició de l'esclavitud als EUA.

1868. Primer Congrés Feminista Internacional.

1869. S'obre el canal de Suez.

1870. Unificació d'Itàlia i Alemanya.

1877. La reina Victòria d'Anglaterra és proclamada emperadriu de l'Índia.

1885. Conferència de Berlín: Europa es reparteix Àfrica.

1890. Primera manifestació obrera de l'1 de Maig.

1900

1900. A Espanya hi ha 200 poblacions dedicades a la indústria del suro, amb 1.200 fàbriques i 30.000 treballadors, gairebé la meitat a Catalunya.

1900. S'introdueixen màquines proveïdes de motor elèctric.

1901. Es fabriquen taps de disc (per a botelles de cervesa) i es parafinen els taps per facilitar-ne la seva extracció de l'ampolla.

1914 - 1918. Hi ha un greu crisi de venda i producció com a conseqüència de la Primera Guerra Mundial que dificulta moltíssim el transport. Comença la crisi del sector.

1919. Després de la guerra molts països (Noruega, Bèlgica, França) posen aranzels a la importació de productes de suro.

1920. Forta incidència de la *Llei seca* als EUA.

1928. Es crea l'*Asociación General de Industriales Corcheros de España*

1931. Es celebra a París la Primera Conferència Internacional del Suro.

1936-1939. La Guerra Civil Espanyola agreuja la crisi del sector.

1936- Fins avui. Concentració en 6 comunitats autònomes. El 90% de la producció està repartida entre Girona (63%), Badajoz (16%), Cadis (9%) i Sevilla (6%).

1914. Comença la Primera Guerra Mundial.

1917. Revolució Russa.

1929. Crac de la Borsa de Nova York: la Gran Depressió.

1933. Abolició de la *Llei seca* als EUA.

1934. Hitler es converteix en el *Furber* d'Alemanya. Comença la Llarga Marxa dels comunistes xinesos.

1938. Alemanya s'annexiona Àustria.

1939. Comença la Segona Guerra Mundial.

1945. Acaba la Segona Guerra Mundial. Fundació de l'ONU.

1948. Pla Marshall per a Europa.

1949. Fundació de l'OTAN.

1950

1955. Creació del Pacte de Varsòvia. Es reuneixen a Bandung els Països no Alineats

1957. Signatura del Tractat de Roma, primers passos per a la constitució de la Unió Europea

CRONOLOGIA A CATALUNYA

1740

1759. Mor Ferran VI i el succeeix Carles III.

1770. Servei militar obligatori.

1778. Catalunya té plena llibertat de comerç amb Amèrica.

1788. Mor Carles III i el succeeix el seu fill Carles IV.

1789. Disturbis a Barcelona a causa de la carestia: "Rebomboris del pa".

CRONOLOGIA A ARENYS DE MAR

1800

1808. José Bonaparte, rei d'Espanya.

1812. Constitució de Cadis.

1814. Retorn de Ferran VII i de l'absolutisme.

1828. Independència de tota l'Amèrica Llatina espanyola, excepte Cuba i Puerto Rico.

1833. Mor Ferran VII. Guerra Carlina.

1843. Comença el regnat d'Isabel II.

1848. Ferrocarril de Barcelona a Mataró.

1809. Josep Birallonga, taper del carrer d'Avall.

1815. Primera fàbrica de taps situada al carrer Ample i propietat de Joan Prats.

1823. Jaume Blandin obre un obrador al carrer Sant Antoni sota la direcció de Joan Olivés (taper de Palamós).

1824. Jaume Camps obre una fàbrica al mateix carrer. Aquesta però ja és molt més important.

1826. Casa Coris al carrer d'Amunt, seu d'una nova fàbrica.

1827. Rafel Archer, fill de Sant Feliu de Guíxols, obre al carrer Ample una de les fàbriques més importants que ha tingut la nostra vila.

1827. Continuen obrint-se obradors: Antoni Grehuet, al carrer dels Capellans. Martí Xena al carrer de la Torre. Francesc Xena al carrer de la Font. Joan Coy al carrer de la Perera.

1835. Lluch Castañer, obre un obrador al carrer d'Amunt.

1838 - 1841. Obrador en funcionament al carrer de les Margarides propietat de Joan Monlluy.

1850

1855. Vaga general a Catalunya.

1859. Comença la Guerra del Marroc.

1868. Revolució de setembre. Isabel II marxa d'Espanya. S'oficialitza la pesseta com a moneda.

1870. Es reuneix a Barcelona el Primer Congrés Obrer Espanyol. Amadeu de Saboya és nomenat rei.

1873. I República Espanyola.

1874. Restauració monàrquica amb Alfons XII de Borbó.

1879. La fil·loxera es va estenent per Catalunya.

1885. Mor Alfons XII, regència de Maria Cristina.

1888. Exposició Universal de Barcelona.

1890. Instauració del sufragi universal masculí.

1898. Independència de Cuba.

1873. S'inaugura l'empresa de Bonaventura Rovira que va ser activa fins l'any 1886.

1874. Es demana al govern que a la platja d'Arenys de Mar s'hi pugui embarcar i desembarcar suro i carbó.

1877. Incendi a la fàbrica de taps de Miquel Borrell.

1883. Existeixen dues màquines en funcionament a la vila.

1885. Es compten cap a 300 treballadors i més de 20 fàbriques.

1900

1902. Majoria d'edat d'Alfons XIII.

1904. Comença a regir la *Llei del descans dominical*.

1909. Setmana Tràgica.

1914. Constitució de la Mancomunitat de Catalunya.

1917. Vaga general revolucionària a tota Espanya.

1919. S'instaura la jornada laboral de 8 hores.

1923. Cop d'estat de Primo de Rivera i dictadura militar.

1925. Supressió de la Mancomunitat de Catalunya.

1929. Exposició Internacional de Barcelona.

1931. Proclamació de la II República Espanyola. Proclamació de la República Catalana. Aprovació de l'Estatut de Núria.

1934. Els Fets del 6 d'Octubre.

1936. Triomf del Front Popular. Divisió comarcal de Catalunya. Fracassa a Barcelona la insurrecció militar.

1937. El govern republicà es trasllada a Barcelona. Bombardejos feixistes contra moltes ciutats catalanes.

1939. Ocupació de Catalunya a càrrec de les tropes franquistes. França i Gran Bretanya reconeixen el Govern de Franco. Derrota de la República i final de la Guerra Civil. Franquisme.

1945. Espanya és exclosa de l'ONU.

1906. Els surers fan un dictamen per a la *Cámara de Comercio* i el *Sindicato Agrícola* per a la reunió que se celebraria a París.

1907. A l'Assemblea de Madrid hi ha representants d'Arenys de Mar: de l'ajuntament, Pedro Soler i dels fabricants, Federico Manresa.

1912. Es constitueix la *Federación Corcbotaponera Catalana*. A Arenys de Mar ja existia una associació local.

1930. Només queden 5 o 6 fàbriques que treballen el suro. Els obradors de tapers han desaparegut.

1931. Es constitueix el Comitè Surotaper de Catalunya i no hi ha representants d'Arenys, ni dels tapers ni dels propietaris d'alzinars.

Fins el 1936. Cebrià Blanchart manté obert el seu obrador del Turó.

1936-1939. La Guerra Civil Espanyola agreuja la crisi del sector.

1950

1951. Boicot de tramvies i vaga general a Barcelona.

1958. Vagues obreres a Catalunya.

1958. Mor l'últim taper d'Arenys de Mar.

Annex 12

EL PROCÉS D'ELABORACIÓ DE TAPS A L'ÈPOCA ARTESANAL

(*"El Correu del Suro". Museu del suro. Palafrugell*)

INDÚSTRIA I ARTESANIA

A l'època artesanal la fabricació dels taps era un procés llarg i silenciós.

El procés d'elaboració de taps en l'època artesanal passava per diverses fases: extreure el suro de l'alzina surera, bullir, raspar, llescar, fer carracs, escairar, fer taps, rentar-los, assecar-los, embalar-los i transportar les saques en carro.

1. L'extracció del suro o pela: amb una destral es practicava una incisió anular al tronc, a determinada alçada, una altra vertical descendent a partir de la primera, que travessava tot el gruix de la capa de suro sense tocar l'escorpit o escorça mare. Seguidament, fent alçaprem amb el mànec de la destral o bé amb la burja, se separava l'escorça del tronc.

La pela del suro la feien els *peladors* entre els mesos de juny i d'agost. Era aquesta una feina de temporada, molt feixuga (havien de fer vida al bosc) i que requeria una bona dosi d'agilitat i destresa.

2. Bullir: un cop tret de l'arbre, el suro es bullia. Amb aquesta operació el suro perdia impureses i guanyava volum i elasticitat. Després es premsava per aplanar-lo i es lligava en fardos abans de ser transportat a la fàbrica. Allà reposaria uns mesos (aproximadament un any) abans de ser manufacturat. Quan es volia treballar, es tornava a bullir per retornar-li l'elasticitat necessària. Les calderes s'escalfaven mitjançant combustible, generalment format a partir d'encenalls i desperdiciis del mateix suro.

Aquesta feina la duïen a terme els *bullidors*, que havien de tenir molta força donada la dificultat per submergir el suro a l'aigua i per treure les pannes del perol.

3. Triar: abans de treballar el suro calia triar-lo per qualitats i calibres, aquesta tria tenia per funció separar el rebuig del suro bo per fer les diferents classes de taps.

4. Toscar: consistia a eliminar la part llenyosa del suro, la que està en contacte amb l'aire quan el suro és a l'arbre. Aquest treball s'acostumava a fer amb una rascleta. A l'actualitat però és una operació desapareguda amb els nous processos de fabricació de taps.

5. Llescar: operació consistent a convertir les pannes de suro en tires o llesques d'una amplada aproximada a la llargada que havia de tenir el tap. L'operari responsable d'aquesta part del procés rebia el nom de *llescador*.

6. Carrar: es tractava de convertir les llesques en prismes més o menys rectangulars. Aquesta operació la feia el *carrador*, que tenia una missió molt important en la transformació del suro, ja que d'ell en depenia un òptim aprofitament de la matèria primera, sempre cara.

7. Fer taps: la fabricació de taps a mà es feia agafant el carrac amb la mà esquerra i sostenint el ganivet, que tenia la part superior encastrada dins l'encaix del taulell, amb la mà dreta. El carrac es posava contra la part tallant de la full en sentit longitudinal i es feia girar fins que les arestes estaven arrodonides. L'operari taper no era un jornal·ler, aquest cobrava un percentatge per cada miler de taps elaborats. Els tapers feien uns mil taps diaris, però si eren bons operaris i treballadors podien arribar als 1500 taps, de les classes corrents, al dia.

8. Rentar: un cop els taps ja estaven fets, es rentaven per netejar-los de qualsevol impuresa adherida durant el procés de fabricació amb una dissolució d'àcid oxàlic a la qual s'hi podia afegir un colorant per donar un aspecte més atractiu als taps.

9. Marcar: el client solia demanar que els taps portessin gravada la marca amb el nom de la pròpia cava o celler. Aquesta es podia fer amb tinta o amb foc.

10. Comptar: els taps es podien comptar de tres maneres diferents: manualment (els comptaven en grapats de cinc i, per cada cent o mil, se'n posaven un a la butxaca que serviria per al recompte final) ; a pes amb una bàscula, o amb màquines construïdes expressament amb aquest objectiu.

11. Ensacar: els taps s'embalaven en saques protegides amb paper d'estrassa i marcades amb tinta amb el nom de l'empresa i la destinació.

Annex 13

BIBLIOGRAFIA

- Història agrària dels Països Catalans*. Fundació Catalana per a la Recerca, Barcelona, 2004.
- Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar, Volum VI. Ed. 62, Barcelona, 1987.
- Vocabulari del suro*. Edicions Catalanes, Sant Cugat del Vallès, 1983.
- ÁLVARO I COSTA, Joaquim. *El negoci del suro a l'Alt Empordà (s. XVIII-XIX): El cas d'Agullana*. Ed. Inèdit, 1999.
- CONGOST, Rosa. *Els propietaris i els altres*. Eumo, Vic, 1990.
- MEDIR, Ramiro. *Historia del gremio corchero*. Alhambra, Madrid, 1953.
- MEDRANO, Luís de; UGARTE, Jesús. *El alcornoque y el corcho: Cultivo, aprovechamiento e industrias derivadas*. Espasa-Calpe, Madrid, 1922.
- MUR, Ricard: *Ricard Mur, fotògraf del suro*. Museu del suro de Palafrugell, 2000.
- PALOMER i PONS, Jordi. *La Indústria del suro a Arenys de Mar: la fabricació de taps: segles XIX-XX*. L'Aixernador, Argentona, 1996.
- ROGER, Martí. *Els propietaris de les sureres i els fabricants de taps (1911)*. Rourich, Sant Cugat del Vallès, 2001.
- ROGER, Martí. *Els tipus socials de la producció suro-tapera*. Tip. L'avenç, Barcelona, 1911.
- ROGER, Martí. *Els obrers de la indústria suro-tapera (1911)*. Rourich, Sant Cugat del Vallès, 2002.
- SALA, Pere. *"Manufacturas del corcho SA", líder de l'exportació industrial espanyola (1900-1930)*, Museu del suro de Palafrugell, 2003.
- VILÀ I GALÍ, Agustí M^a. *La indústria suro-tapera a Lloret de Mar*. Ajuntament de Lloret de Mar, 2002.
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna*, 4 vol. Ed. 62, Barcelona, 1986.
- ZAPATA, Santiago. "El alcornoque y el corcho en España, 1850-1935", dins de GARRABOU, Ramon; BARCIELA, Carlos; JIMÉNEZ BLANCO, José Ignacio; *Historia agraria de la España contemporánea*, vol 3. Crítica, Barcelona, 1986.

SUMARI

Presentació	3
Quatre notes sobre el suro i la seva indústria <i>per Josep Espadaler</i>	5
Homenatge als tapers <i>per Hug Palau</i>	13
Fent taps a Arenys de Mar <i>per M. Pilar Royo i Montse Calopa</i>	21
Annex 1	36
Annex 2	37
Annex 3	38
Annex 4	49
Annex 5	49
Annex 6	50
Annex 7	51
Annex 8	52
Annex 9	52
Annex 10	53
Annex 11	54
Annex 12	56
Annex 13	58